

HRVATSKI PLANINAR

12 • 1995
PROSINAC

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 87
Volume 87

Prosinac 1995
December 1995

Broj 12
Number 12

SADRŽAJ

Danko Petrin: Himalajski let	337
Darko Berljak: Himalajske ekspedicije nisu samo penjanje	340
Drago Trošelj: Osmjeh za Norvešku	346
Borislav Aleraj: Penjačke novosti s Velikog Kozjaka	350
Tomislav Jagačić: Dvije crkvice na jednom brijegu	354
Vlado Božić: U podzemlju Limburga	356
In memoriam	358
Speleologija	359
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	360
Zaštita prirode	361
Alpinizam i športsko penjanje	362
Vijesti	364
Sadržaj godišta	367

Slika na naslovnoj stranici:

Bazni logor Cho Oyu na 5550 m

Foto: D. Berljak

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-41000 Zagreb, A. Cesara 5

UREĐNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, dr. Srećko Božičević, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Jakša Kopić, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krinoslav Milas i Tomislav Pavlin

Preplata za 1996. godinu 80 kuna (za inozemstvo 43 DEM), poštanskom uplatnicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. UPOZORENJE! Na uplatnici bezuvjetno unijeti u rubriku "Poživ na broj" u malim prozorcicima brojku 02, a u veću svoj preplatnički broj koji se nalazi uz adresu na omotu svakoga dostavljenog časopisa. Bez toga broja preplata se gubi (banka dostavlja samo podatak o preplatničkom broju). Novi preplatnici trebaju taj broj tražiti od Saveza (pismeno u Kozarčevoj 22, telefonom 448-774) ili Savezu poslati fotokopiju uplatnice.

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. i fax 01/448-774 (8-14 sati). Izlazi u 12 brojeva godišnje. Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine".

TISAK: Štamparija "Spiridon Brusina", Vl. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvorница boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/-9201 od 16. 3. 1992)

Himalajski let

DANKO PETRIN, Zagreb

Umor od osamtušnjaka prisutan je još u cijelom tijelu. Osjećam ga pri svakom koraku, dok se teško dišući sam uspinjem uz strmu snježnu padinu. Napredujem oprezno, jer penjanje bez partnera znači i penjanje bez osiguranja. Nakon svakih dvadesetak koraka stanem da se nakratko odmorim, pažljivo pritom osluškujući lagane udare vjetra i promatraljući oblake što se sakupljaju na Nangpa Lha, sedlu nedaleko od baznog logora. Pokušavam nagađati hoće li mi vremenski uvjeti dopustiti let, no ubrzo odustajem od takvih prognoza. Znam da jednostavno moram doći na vrh i tek tamo sve vidjeti. Sunce je već nisko i nisam siguran da ću na vrh stići prije mraka. Moglo bi se dogoditi da se moj pokušaj leta pretvori tek u penjanje na jedan vrh i naporno dugotrajno noćno sruštanje istim putem. No prestajem se baviti takvim sumnjičavim mislima i pokušavam pažnju usmjeriti samo na penjanje.

Korak po korak, dereze grizu tvrdi snijeg. Padina postaje sve blaža i visoko iznad sebe nazirem greben. Snijeg postaje mekši, napeto penjanje pretvara se u naporno hodanje. Napokon izlazim na greben i vidim da je vrh još daleko. Nastavljam po snježnoj strehi što se vuče duž cijelog grebena, strmo padajući na jednu stranu, a viseći poput nekakvog balkona na drugu. Svako toliko duboko iz doline digne se poneki oblak i zavije vrh moga brda u maglu. No vjetar nije prejak i puše iz povoljnog smjera, tako da počinjem biti optimist. Čini se da još samo moram pronaći dobro mjesto za start i "da će ići". Nažalost, koliko god pogledom prelazim greben, ne nalazim nikakvo mjesto koje bi omogućilo ugodan i siguran start. Greben je svugdje uzak i nakon svega nekoliko metara pretvara se u vrlo strmu ledenu padinu koja se ruši u dubinu prema Gyabrag ledenjaku. Konačno odlučim da ću pokušati sa startom u neposrednoj blizini vrha. Kao da je to mjesto za nijansu manje loše od svega ostalog.

Skidam ruksak i uz pomoć cepina oprezno sidem kojih desetak metara niz strmu padinu po kojoj ću se morati zatrčati. Bacim pogled "preko

ruba" i vidim kako se u dubini gomilaju tamni oblaci. Pomislim kako ću morati voziti slalom između oblaka.

Polako se popnem natrag na greben, pažljivo proučavajući pri svakom koraku kvalitetu snijega. Kada sam prije razmišljao o letu u Himalajama i u mislima bezbroj puta ponavljaо start kao najkritičniji dio leta, najviše sam se bojao korastog snijega. Na takvu snijegu čovjek napravi nekoliko koraka po kori koja drži njegovu težinu, a zatim propadne, obično do koljena ili dublje. Pri hodanju po snježnoj padini to nije neka osobita neprilika osim što takvo propadanje crpi snagu i ide na živce. No pri zaletu za polijetanje, takvo propadanje značilo bi pad naprijed i sklizanje niz strmu padinu bez ikakve mogućnosti da se čovjek zaustavi i preživi.

Srećom, na ovom mjestu nema korastog snijega. Podloga je tvrda i ujednačena. Ne propadam

Danko Petrin leti padobranom iznad Cho Oyu. Slika je objavljena i u prošlom broju ali je rijetko tko prepoznao letjelicu u sredini pod gornjim rubom.

Foto: B. Šeparović

Danko Petrin na vrhu Cho Oyu (8201 m)
27.rujna 1995.

Foto: D. Petrin

gotovo ništa, a dereze čvrsto "grizu" tvrdi snijeg. Vadim padobran i rasprostirem kupolu po snježnoj strehi na vrhu grebena. Zatim dolazi sortiranje špagica i ponovo razvlačenje kupole u optimalni položaj za start. Još nekoliko kratkih minuta da spremim navlaku padobrana, cepin i još neke sitnice u ruksak, da obučem na sebe sve što imam i da navučem pojaz. Kratko javljanje preko radio predajnika u bazu da sam spremam i da će uskoro poletjeti. Glas iz radio predajnika kaže da svi u bazi gledaju u nebo i želete mi puno sreće. Trebat će je, pomislim. Odlazim do padobrana, pogledom još jednom provjeravam položaj kupole i vežem padobran na pojaz.

Tako udubljen u posljednje pripreme za polijetanje, odjednom iznad sebe začujem poznati promukli krik. Velika crna ptica nadletjela je vrh znatiželjno gledajući neobičnu šarenu pojavu koja remeti mir ovog inače usamljenog vrha. Nakratko prekinem svoje pripreme gledajući gavrana kako jedri na vjetru. Neugledne crne ptice izvanredni su letači. S obzirom na moju sklonost prema letenju mogao sam ih promatrati satima, diveći im se i pokušavajući nešto naučiti od njih. Principi jedrenja su isti, ipak gavrani to rade mnogo uspješnije od mene. Te izuzetne ptice viđene su čak iznad Everesta i, osim čovjeka, jedina su živa bića koja dolaze tako visoko.

Gavran me još jednom nadleti i, vidjevši valjda sve što ga je zanimalo, ode prema nekom svom novom cilju. Darko, vođa ekspedicije, vjerojatno bi rekao da je gavran bio dobar znak. Ne razumjem se u znakove takve vrste, ali mi je bilo drago vidjeti simpatičnu pticu, jedino kratko društvo u ovoj krutoj dolini.

Pogled na sunce iznad samog horizonta prisili me da se odmah vratim u stvarnost. Za koji časak sunce će zaći, a ja po mraku ne mogu letjeti. Sedlo i duboka dolina ispod mene već su odavno u sjeni. Još jednom provjeravam sve kopče na pojazu, uzimam komande i A-linije. Namještam se pred sredinu kupole i gledam traku u lijevoj ruci koja mi pokazuje smjer vjetra. Izgleda da je sve povoljno i da je sada pravi trenutak.

Zagledam se duboko u dolinu pod sobom zamolivši sve mjesne bogove za podršku. Stalno me prati misao da start moram izvesti savršeno, jer bi svaka greška na ovakovom terenu vjerojatno bila moja posljednja greška. Nakon nekoliko sekundi vidim još samo usku liniju po kojoj će se zatrčati i rub stijene. To je znak da je koncentracija dovoljna i da mogu krenuti.

Lagano zategnem A-liniju. Osjećam kako vjetar počinje puniti komore i kako se kupola simetrično diže. Namjerno vučem padobran mnogo slabije nego obično da ne bi na strmoj padini došlo do jakog prestizanja kupole. Nakon sekundu-dvije osjetim silu koja me vuče prema gore - znak da je kupola iznad mene. Povučem komande, odbacim se prema naprijed i tlo pod nogama nestane. Međutim, brzina još nije bila dovoljna i nakon dva-tri metra ponovo nogama dotaknem snijeg tik pred rubom stijene. Još jednom se svom snagom odbacim naprijed, preletim rub i zaplovim kroz hladan i rijedak himalajski zrak. Najdelikatniji dio leta je prošao.

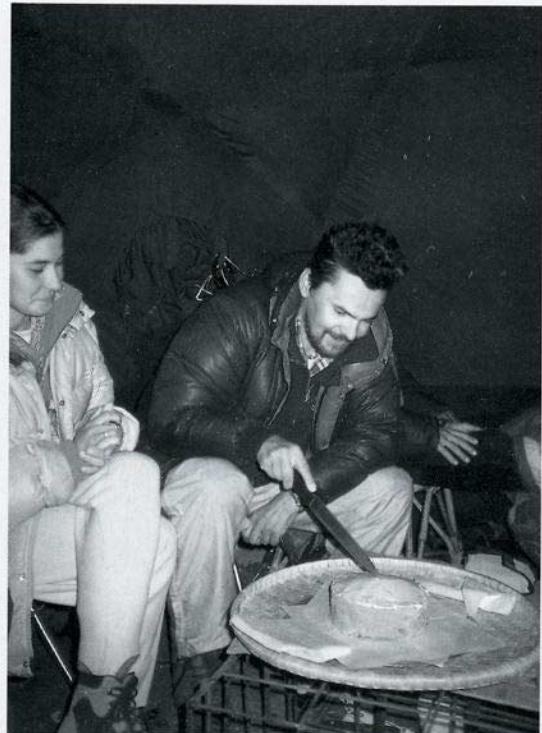
Stotinjak metara niže vidim sloj oblaka u koji će uskoro ući. Pogledom prelazim prostor ispod sebe i na jednom mjestu na trenutak kroz oblake ugledam tlo. Tu je oblačni sloj najtanji i tu ga moram proći. Uskoro potonem u oblake i nakon kratkog leta kroz maglu pojavi se duboko ispod mene naš bazni logor, a malo dalje Nangpa Lha, sedlo na koje se trebam spustiti.

Pogled na sedlo nije me nimalo obradovao. Gusti oblaci, nošeni vjetrom, brzo su putovali kroz polumark preko Nangpa Lha. Odmah mi postaje jasno da će spuštanje biti avantura koju nisam

očekivao. Što da učinim? Da se spustim u bazni logor na kameniti teren uz ozbiljan rizik da slomim nogu ili da još u zraku zapnem za molit-vene zastavice koje su na špagama, poput paukove mreže, rastegnute na sve strane nekoliko metara iznad baze? Ili da se usmjerim na drugu stranu niz dugačku ledenjačku dolinu prema Tibetu gdje gotovo nema oblaka, uz rizik da u mraku završim negdje u labirintu ledenjaka, daleko od svih ljudi u bazi? Čini mi se da je ipak najpametnije pokušati na Nangpa Lha. Moja visina iznad sedla još je velika i predstoji mi nekoliko minuta leta kroz miran zrak prije nego uđem u niske oblake.

Puštam komande i prekrižim ruke sklanjavajući smrznute prste od vjetra. Potpuno puštenih komandi padobran punom brzinom klizi kroz ničim remećenu, duboku himalajsku tišinu. Čujem samo zvuk špagica što poput mnogobrojnih struna tiho bruje na vjetru. Ispod sebe vidim male šarene šatore u bazi. Sada već potpuno opušten uživam u onome što najviše volim kod letenja na paraglideru - golemom, neograničenom prostoru. Najviši vrhovi još su obasjani zalazećim suncem. Pomislim kako ih iz ove perspektive gledam samo sada, nekoliko kratkih trenutaka, i nikad više. Ta me misao natjera da se još budnije zagledam u zlatne vrhove ne bi li se jedinstvena slika zauvijek duboko usadila u moje sjećanje.

Lagano podrhtavanje kupole upozori me da je mirnom i opuštenom letu došao kraj. Ukočenim prstima ponovo hvatam komande i pomalo ih zatežem, što je za sada dovoljno da stabilizira kupolu. Uskoro ću ući u zračne vrtloge i trebat će mi svo znanje i vještina sakupljena kroz mnoge

Slavljenička torta na kraju ekspedicije

Foto: D. Berljak

sate provedene u zraku da ostanem u stanju koliko -toliko stabilnog leta.

Prve maglice na rubovima tamnih oblaka obavile su malu letjelicu i počelo je ono što mi zovemo vešmašina. Jedino vožnja na najludim napravama u luna parku usporediva je s vešmašinom. Zračni vrtlozi u jednom trenutku brzo i

Petrinov uzbudljiv let padobranom s himalajskog vrha izazvao je priličnu napetost u baznom logoru. Eto tako je to opisao u prošlom broju HP (str. 309) voda ekspedicije Darko Berljak u članku pod naslovom "Tragom snova na Tirkiznu božicu":

Da nam ne bude dosadno pobrinuo se Danko, koji je nakon nekoliko dana otisao na vrh lijevo od Cho Oyua, visok 6400 m. Cijelo po podne bilo je loše vrijeme, počeo je padati mrak i kada sam zadovoljno zaključio da od opasnog padobranskog skoka neće biti ništa, javio se Danko s vrha riječima: "Skočit ću za nekoliko minuta".

Izjurili smo iz šatora. Večernje magle vuku se kroz bazni logor, cijela je okolica bila prepuna oblaka, preko Nagba Lha vjetar raznosi oblake kao dječije igračke, a najgore je što je Sunce već odavno zašlo.

Uskoro ugledamo zastrašujući prizor: tisuću metara iznad nas je padobran pod kojim visi Danko. Vjetar se s njime igra kao s lutkom na koncu. Na sreću, taj užas nismo trebali dugo gledati, jer je padobranac uletio u oblak. Sigurno je zanimljivo letjeti pri nultnom stupnju vidljivosti, bar ne znaš koliko si visoko. Nakratko smo opet ugledali letećeg manijaka, ali je već za nekoliko sekundi uletio u novi oblak, opasno blizu stijene na drugoj strani doline. Nakon pet minuta, već nekoliko kilometara daleko od nas, vidjeli smo borbu padobranca s olujnim vjetrom na sedlu Nagpa Lha. Padobran je stajao nepomično u zraku stotinjak metara iznad ledenjaka i Danko se samo uz krajnje napore konačno uspio spustiti između dviju pukotina u ledu te kroz koji sat, duboko po noći, doteturati u bazni logor.

snažno podignu letjelicu, da bi u sljedećem trenutku počelo naglo propadanje. Kupola se cijelo to vrijeme šušteći nije na sve strane i samo je neprekidan pravilan rad komandama može zadržati formiranom. Na sreću, oblaci nisu sezali do tla i uskoro sam iz neugodnih zračnih vrtloga ponovo ušao u mirnije zračne slojeve.

Prostrana ravna snježna površina sedla Nangpa Lha sada je nekih stotinjak metara ispod mene i uskoro ću biti na njoj. Pažljivo pogledom pretražujem bijelu ravnici nastojeći otkriti ledenjačke pukotine i kamenje. Ne primjećujem ništa od toga, nema nikakvih skrivenih zamki, ispod mene je samo velika snježna ravnica. Vjetar je u prizemnom sloju prilično jak, ali stalan i bez vrtloga. To znači da na slijetanju neće biti nепрлика. Na dva metra od tla zakočim kupolu i nogama lako dotaknem tvrdi snijeg na sedlu. Let je gotov.

Treba mi nekoliko minuta da tvrdim prstima otkopčam karabinere i skinem pojasa. Zatim se preko radio stanice javljam u bazu. Darko zabrinutim glasom pita je li sve u redu i trebam li pomoći. Nakon kratkog razgovora dogovorimo se da će me Željko i Andrej čekati na drugoj strani, na mjestu gdje je prolaz preko ledenjaka.

Desetak minuta poslije su padobran i sva oprema u naprtnjači i javljam u bazu da ću krenuti. U daljini, na drugoj strani, pali se slabo svjetlo. Mali mi je svjetionik jedini putokaz. Bez njega u tamnoj i hladnoj himalajskoj noći ne bih mogao naći put preko ledenjaka.

Umornim nogama polako se spuštam na ledenjak i ulazim u labirint ledenih stupova, pukotina i hladnih ledenjačkih jezeraca. No to već spada u neku drugu priču.

Himalajske ekspedicije nisu samo penjanje

Prva hrvatska himalajska alpinistička ekspedicija "Cho Oyu '95"

DARKO BERLJAK, Zagreb

Članovi alpinističkih ekspedicija u Himalaju, posebno ako im je cilj na njenoj sjevernoj strani - u Tibetu, prije, za vrijeme i poslije tog pohoda, moraju biti spremni ne samo na penjanje, nego i na obavljanje niza poslova koji su u drugim sportovima i sličnim djelatnostima briga čitavih momčadi dobro plaćenih stručnjaka i profesionalaca. Zato je taj dodatni napor dosadašnjih zagrebačkih, a sada i prve hrvatske himalajske ekspedicije, možda veći i od samog uspona na neki vrh, jer ukupnu organizaciju i sve što se pod tim podrazumijeva ostvaruju isključivo naši alpinisti sami. Ekspedicija ne smije biti sama sebi svrhom, već temelj za nove akcije koji je jedino jamstvo za budućnost hrvatskog himalajizma.

Svaka čast pojedincu koji postiže vrijedne uspone u stranim ekspedicijama - to ostaje samo rezultat kojim se određeno vrijeme mogu ponositi naša organizacija i te osobe, ali to nažalost ne utječe na daljnji razvoj hrvatskog ekspedicionaliz-

ma, pogotovo kada se završi penjačka karijera.

Koliko je organizacija i njena izvedba na tenu složen i odgovoran posao možda će pokazati ovaj kratki pregled nekih detalja netom završene ekspedicije na Cho Oyu, najvjerojatnije nepoznat širem čitateljstvu.

FINANCIJE, SPONZORI, DONATORI I POKROVITELJI bolne su rane svih ekspedicija. Ako se ta prva stepenica uspješno ne savlada, ekspedicija ostaje samo puka želja. Prije ovogodišnjeg Cho Oyua postignuti su gotovo idealni kontakti, a poslije sklopljeni kvalitetni ugovori s uglednim sponzorima koji su prvi put u povijesti svih naših ekspedicija potpuno pokrili sve troškove ekspedicije, nadamo se ne i posljednji put.

Posebno se iskazao generalni sponzor tvrtka "MEA" iz Varaždina, koja je već nekoliko godina prisutna kao najveći sponzor mnogih akcija u planinarskoj organizaciji. Teško je točno iskazati vrijednost opreme s kojom je "MEA" snabdjela

ekspediciju, jer je u njoj bilo sadržano mnogo toga što se i nemože kupiti u alpinističkim dućanima. Svi članovi bili su opremljeni protektorima za cipele (posebni gležnjaci za niske temperature), kompletom goretexa i termo rublja, specijalnim rukavicama i maskama za lice za velike visine. Zatim tu su bila dva velika, ali izuzetno laka i prostrana šatora za bazni logor vlastite proizvodnje, koji su izazvali veliko zanimanje ostalih ekspedicija zbog svoje praktičnosti, nekoliko manjih baznih i visinskih šatora, sve visinske vreće za spavanje, termo prostirke, užeta, kuhalja i sav ostali penjački pribor.

Hrvatski planinarski savez kao organizator pružio je sve nematerijalne usluge potrebne ekspediciji, uz ostale i jamstvo kineskom Savezu za članove ekspedicije.

Ukupno je bilo sedamdeset i troje sponzora, koji su osigurali potrebnih 65.000 dolara gotovine. Pribrojimo li tome vrijednost zajedničke i osobne opreme, taj se iznos penje na gotovo 105.000 dolara.

Za naše se uvjete ta brojka čini užasno velikom, no valja znati da su i puno manje ekspedicije što smo ih sretali po Nepalu i Tibetu imale nekoliko puta veći proračun. Ovog puta naši sponzorski

ugоворi nisu bili puka formalnost, već ozbiljni i promičbeno osmišljeni u tvrtkama koje su u tome sudjelovale.

EKSPEDICIJSKA MOMČAD bila je kombinacija već iskusnih hrvatskih himalajaca i onih koji su prvi put išli u to područje, Njih nekoliko sigurno će u budućnosti nastaviti kontinuitet organizacije i odlazaka u Himalaju. Zanimljivo je da su se članovi ekspedicije okupili prvi put zajedno u kompletном broju tek 3. rujna u Kathmanduu, nakon priprema i aklimatizacije koje su obavljali u više skupina.

"EVEREST TREKKING" jedna je od nepalskih agencija koja pruža sve potrebne usluge bez kojih stranci ne bi ni mogli krenuti iz Kathmandua na svoje ekspedicije u tom dijelu Himalaje. Naša je sreća što je vlasnik te agencije, Tashi Jangbu Sherpa, moj dugogodišnji prijatelj, koji ne samo da vrhunski kvalitetno obavlja svoj posao, već za nas sve to radi bez uobičajene i visoke provizije. I ne samo to, nego nam bez naknade posuđuje sve što nam nedostaje ili je bilo presloženo da to vučemo od kuće u Himalaju. Ovog puta to je bio kompletan pribor za baznu kuhinju, dvadesetak stolica, nekoliko cepina, agregat, boce s kisikom za medicinske svrhe, klinovi za snijeg i još neke sitnice.

Kolona yakova stiže u Bazni logor

Foto: D. Berljak

PUT DO BAZNOG LOGORA I NATRAG bio je organiziran izvanredno dobro, tako da smo usprkos dvama odronima na nepalskom dijelu ceste isti dan došli od Kathmandua do kineske granice, zatim prešli u Tibet, gdje su nas na novom odronu s druge strane čekala terenska vozila te smo bez zastaja stigli u Tingri. Putem smo prestigli nekoliko ekspedicija koje su prije nas krenule iz Kathmandua. Carinske formalnosti na kineskoj granici obavili smo za nekoliko minuta, što je bila isključiva zasluga našega časnika za vezu Renqing Pingcuoa koji je inače bio član velike TV japansko-kinesko-nepalske ekspedicije na Everest 1988. godine i koji se popeo na vrh po nepalskoj, a spustio po sjevernoj, tibetanskoj strani.

Yakovi su uvijek velik problem za ekspedicije u Tibetu zbog premalog broja životinja za sve terete što ih treba prenijeti u bazni logor. Još češće se događa da uopće ne dođu na početak puta u dogovorenou vrijeme. Mi smo ih imali točno koliko smo tražili, čak su došli i dan ranije.

PREHRANA U BAZNOM LOGORU bila je u standardima na koje smo bili naviknuti, zahvaljujući tome što je već treći puta na našim ekspedicijama bio isti kuhar - Ang Rinji Sherpa, koji vrlo dobro poznaje naše ukuse. Doručci su se sastojali

od više vrsta napitaka (čaj, kava, mlijeko, čokolada) te od čapatijsa, palačinki, jaja i sira. Za ručak i večeru jeli smo, uz obveznu juhu, najčešće daal bat (rižu s lećnim umakom), razne tjestenine, momo - tijesto punjeno povrćem ili mesom i kuhanou na pari, krumpir, ovčetinu, riblje konzerve, šunku, mesne doručke, razne salate, pudinge i kompote.

U Logoru 1 je hrana bila slična kao u Bazi, a na Logoru 2 i 3 svaki je član nosio visinsku hranu po svom izboru.

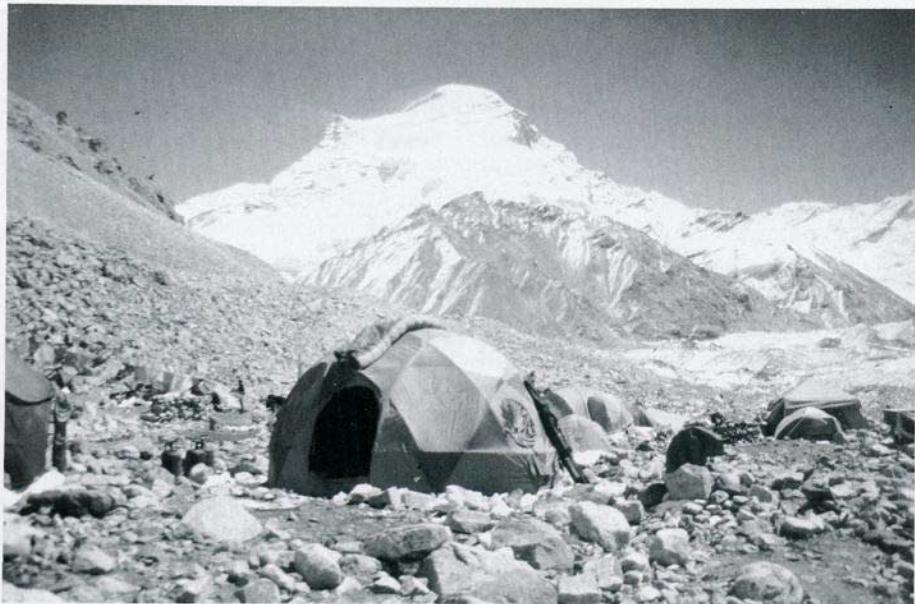
SHERPE kao nezaobilazne suradnike na himalajskim ekspedicijama imali smo u najmanjem mogućem broju. Sirdar je bio već spomenuti Rinji, koji se, osim jednom do logora 1, nije uopće udaljavao iz svoje kuhinje. Njegov pomoćnik nije bio Sherpa, već Rai, imenom Bipin Kumar, koji je osim u kuhinji nosio stvari na Logor 1 i 2. Jedini visinski nosač bio je Danawang Dorje Sherpa, koji je s prvom skupinom došao 25. rujna na vrh. Stvarni pomoćnik u kuhinji bio je Tibetanac Pasang, vodič yakova. Zadržali smo ga u Bazi i koristili kao teklića do časnika za vezu koji je boravio na početku ceste četrdeset kilometara daleko do Baznog logora.

OPREMU je većinom osigurao generalni

Logor 2 na 6800 m

Foto: B. Puzak

Bazni logor na 5550 metara ispod Cho Oyu

Foto: D. Berljak

sponzor "MEA" vlastitom proizvodnjom, o čemu je već bilo riječi, ili je nabavljena kod poznatih svjetskih proizvođača (Ferrino, North Face, Koflach, Fisher, Camp, Petzel, Karrimor, Salewa, Berghaus i Sumitomo). Potpuno je zadovoljila sve naše potrebe.

GORIVO za kuhanje u Baznom logoru bio je plin dovezen iz Nepala u pet velikih boca. U Logoru 1 koristili smo sustav Bluet, a u Logoru 2 i 3 Hush i Epigas.

ZDRAVLJE nas je služilo kako se i moglo očekivati na osamtišćnjaku. Osim jakih glavobolja, koje su imali svi članovi prvih nekoliko dana zbog prebrzog dolaska u Bazni logor (od 1600 m do 5000 m za samo tri dana), Bistrović i Doždor imali su upalu pluća, većina je dobila blaže opekljine na licu i rane na usnicama od jakog sunca, a Rodeš teže ozebljive nožnih prstiju, srećom uspješno sanirane u Baznom logoru. Blaže ozebljine prstiju na rukama i nogama imali su i svi ostali penjači koji su bili iznad osam tisuća metara (Šeparović, Bago, Puzak i Petrin). Nismo zabilježili ni jedan proljev, inače vrlo čest na ekspedicijama, naprotiv, neki su se čak žalili na zatvor. Lijekova i medicinskog pribora imali smo nekoliko puta više nego što nam je trebalo.

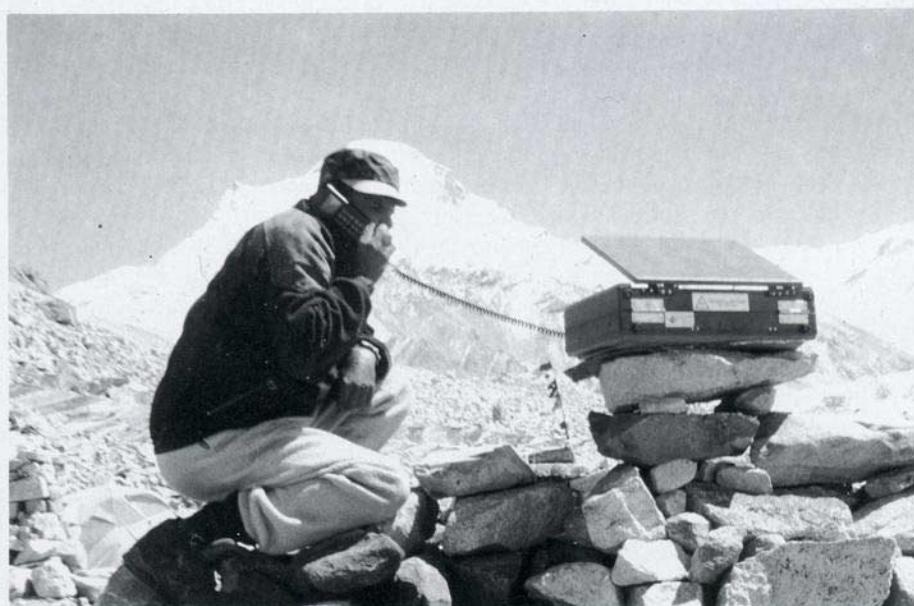
VRIJEME je bilo na granici relativno povoljnog za djelovanje na planini. Od 22 dana provedenih u Bazi sedam ih je bilo vedrih s podnevnom naoblakom, osam oblačnih sa slabim padavinama, a ostatak je bio takav da te dane nismo na Cho Oyu ništa ozbiljno ni radili. Ove godine, a to su zabilježile i naše novine, bio je najduži i najjači monsun u tom dijelu Azije u posljednjih trideset godina. Počeo je krajem lipnja, nakon neuobičajeno velike suše, i trajao neprekidno do kraja listopada. Sredinom studenog, kao izrazito suhog mjeseca, stvorila se velika ciklona u Bengalskom zaljevu, čiji je jedan krak zahvatio središnji dio Nepala i u dosad nezabilježenom nevremenu (u Kathmanduu je kiša padala neprekidno 36 sati) zasuo Himalaju s 3,5 m snijega. Dosad je na trekking stazama i po raznim klizištima evidentirano preko 100 mrtvih, pretežno trekkera i njihovih nosača.

FOTO, VIDEO I OSTALA TEHNIČKA OPREMA posebno je važan dio svake ekspedicije, jer samo pravilna upotreba i kvalitetna tehnika mogu bar donekle približiti ugodaj onima koji nisu imali tu sreću da upoznaju Himalaju. Svi članovi imali su fotoaparate, neki i više komada. Najviše je bilo Nikona, Pentaxa, Olympusa i jedan Contax

Zatim nekoliko velikih zoom i tele-objektiva, te ostalog pribora. Tvrta Equicolor snabdjela nas je kao donator s preko 200 komada Fujichrome (Super G Plus) negativa, tako da su dijapožitivi (oko 7000) i slike napravljene na istom materijalu. Koristili smo se i s dvije video kamere (Sony Video 8), te snimili nekoliko sati svih dogadanja na video vrpcu. Za razliku od fotoaparata, koji su besprijkorno radili i na samom vrhu, jedna kamera je otkazala već u Baznom logoru, a druga nakon deset sekundi kadiranja na vrhu Cho Oyua. Za snimanje razgovora koristili smo se diktafonima Olympus S 914. Osim uobičajenih visinomjera Thommen, veći dio članova imao je satov-visinomjere Avocet (The Vertech Alpin), posljednjih godina vrlo popularne u alpinističkim krugovima.

SUSTAV VEZA bio je za interne komunikacije baza-planina, a sastojao se od sedam walkie-talkia vrste Gecol GV 26, snage 0,15 W na frekvencijama između 42 i 48 MGH, punjenih vlastitim akumulatorima i baterijskim ulošcima Duracell. Za ostale veze koristili smo se satelitskim telefonom Magnavox MX 3030. Treba istaknuti da smo od četrdesetak ekspedicija koje su u to vrijeme bile na nepalskoj i tibetskoj strani Himalaje, samo mi i talijanska ekspedicija na

Kangchenjungi imali takav uređaj. To je isključiva zasluga g. Petra Keržiča, direktora Suma electronic, koji nam je posudio taj telefon na dva mjeseca bez naknade. Taj tip telefona upotrijebila je prvi put američka vojska u "Pustinjskoj oluci" 1991. g. Nevjerojatno je robustan, izdrži i najjače udarce, radi na temperaturi od -30 do +55 C, težak je 13 kg, a nema nespretnu tanjurastu antenu, već mnogo malih u ravnom poklopcu cijelog uređaja. Sklopljen nalikuje na мало veću poslovnu torbu. Obavili smo 328 razgovora u ukupnom trajanju od 734 minute, a osim nas koristile su ga i druge ekspedicije u tom području obvezno započinjući riječima: "Javljam se s Hrvatskog satelitskog telefona". U našem slučaju telekomunikacija je išla iz Baznog logora na 5550 m na stacionarni Inmarsat satelit 64,5 E IOR za navigaciju brodova iznad Indijskog oceana i s njega na zemljaljsku stanicu Burum u Nizozemskoj, odakle se uobičajenim telefonskim vezama signal upućivao u bilo koji dio svijeta. Razgovaralo se s Hrvatskom, Slovenijom, Njemačkom i drugim europskim zemljama, sa Sjevernom Amerikom, Japanom, Novim Zelandom, a upravo je fantastična veza bila za vrijeme isprobavanja uređaja na terasi hotela u Kathmanduu kada smo nazvali recepciju desetak metara niže od nas. Pri tom je signal

Satelitski telefon "Magnavox"

Foto: D. Berljak

odjurio 36.000 km na satelit, s njega 40.000 km do Nizozemske, istim putem natrag preko poštanskog satelita u zemaljsku stanicu u Nepalu i po zemlji u naš hotel. Za razgovor s nekim tko je udaljen tek deset metara, naš je glas putovao ukupno 152.000 kilometara.

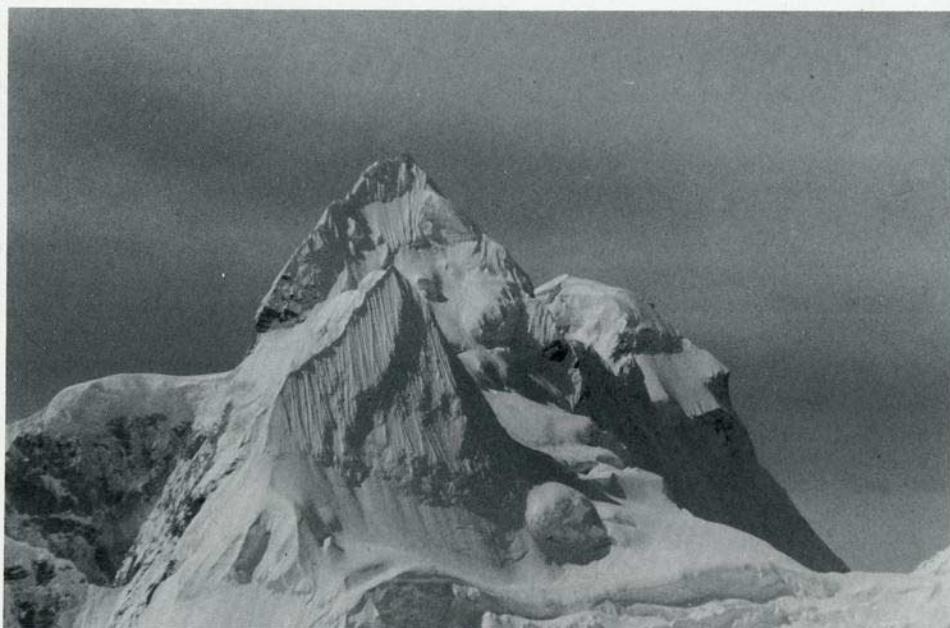
MEDIJSKA PRATNJA EKSPEDICIJE bila je izvaredno dobra. Objavljeno je preko sedamdeset članaka i širih reportaža u Večernjem listu, Vjesniku, Slobodnoj Dalmaciji, Sportskim novostima, Delu, Super Sportu, Kultu, Jet Setu, Orki i Hrvatskom planinaru. Članovi ekspedicije nekoliko puta su sudjelovali u raznim radio emisijama, a reportaže o ekspediciji emitirane su na HRT-u u emisijama Dobro jutro Hrvatska (3 puta), Sportskom popodnevnu (2 puta), u Sportskom pregledu (5 puta), a sigurno su najzanimljivija bila izravna javljanja iz Baze i Logora 2 u glavni Dnevnik HRT.

Alpinistička ekspedicija "Cho Oyu '95" bila je po svemu što smo iznijeli i po postignutim rezultatima na planini idealna, upravo onako kako smo zamišljali i željeli da izgleda jedna ekspedicija u Himalaji. Članovi ekspedicije i Hrvatski planinarski savez posebno su ponosni i zadovoljni što je sve to obilježilo baš prvu službenu Hrvatsku himalajsku ekspediciju.

Logor na 6200 m

Foto: B. Puzek

Bezimeni vrh u blizini Baznog logora Cho Oyu

Foto: D. Berljak

Osmjeh za Norvešku

DARKO TROŠELJ, Našice

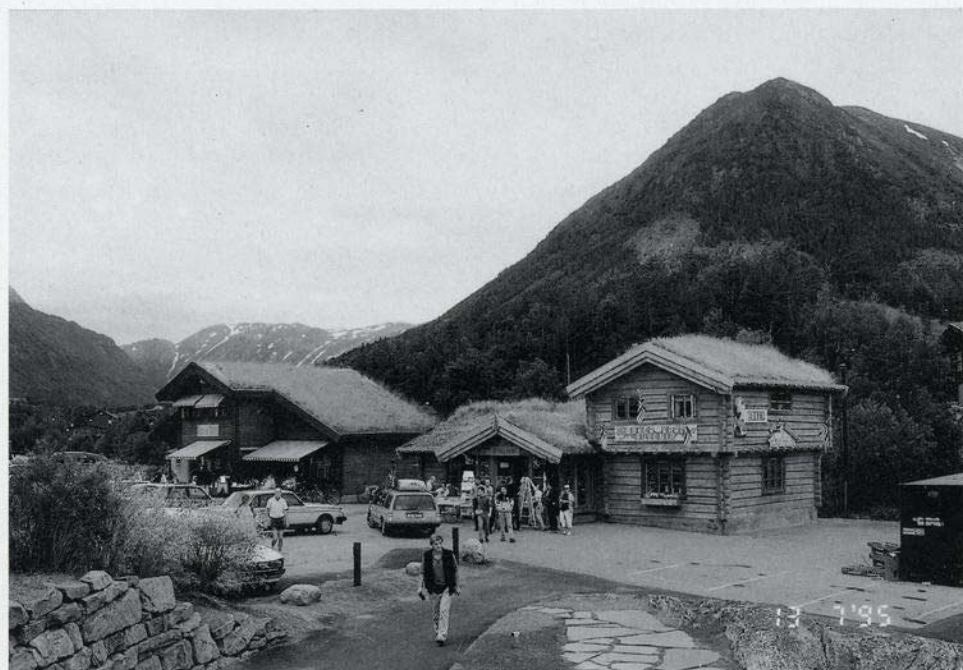
*"Za konačnu bilancu, kaza mi prijatelj, počekaj dakle kraj.
Kako da ne poslušam njegov savjet" (F. Fejto)*

Neznam kada sam Norvešku zapravo počeo doživljavati. To nije bilo ni za dugosatne vožnje brodom Skagrakom, niti u zanimljivom prolasku kroz fjord do Osla, a niti u vožnji cestom koja kao E-6 vodi preko olimpijskog Lillahamerra daleko na sjever do Nordkappa. Tek kad smo žureći skrenuli iz Otte prema Lomu uskom cestom iznad koje su se nadvirivali nizovi planinskih grebena, znali smo da smo odabrali ono pravo kao prilog proslavi 100. obljetnice slavonskih planinarskih zbivanja.

Nedugo potom, kad je na upit idemo li u željenom smjeru to potvrdio Norvežanin svijetle

kose, plavih očiju, stasit i primjetno bez znatiželje o tome tko smo i kuda idemo ("jooo ..." izgovoreno na neki neobičan način), dobili smo potvrdu da je Norveška posebna zemlja posebnih ljudi.

I tada kada smo bili već daleko od Oslo, činilo nam se da još uvijek osjećamo brižne poglede naših Hrvata koji žive i rade u Oslu, a koji nas ispratiše sa željom da sretno obavimo ono zbog čega smo u tu neobičnu zemlju došli. Do Loma, toga jedinstvenog i prelijepog planinskog središta, ali i planinskog svetišta, zapazili smo velik broj označenih propusta kojima preko ceste prolaze

Lom - središte norveškog planinarstva

Foto: B. Sitaš

sobovi. Od Loma do Galdesanda - našeg odredišta u podnožju planine Jotunheimena, inače nacionalnog parka, na kojoj nas je čekao zasneženi i zaleđeni vrh Galdheppigen - preostalo je još 20 km. Iako je sat pokazivao da je prošlo 20 sati, nismo se brinuli jer će danja svjetlost ionako potrajati sigurno do pola noći. No, samo sat i pol provedeno u tom planinskom turističkom raju djelovalo je gotovo kao kazna, jer smo imali samo toliko vremena da na brzinu snimimo staru od drveta podignutu crkvu, znatne veličine i do tada neviđenog stila, uz koju je uređeno groblje nalik lijepom parku i mjestu za odmor. Razbješnjeli potok, smješten u čvrstim zeleno-smeđim liticama prelivnih boja, bučao je punom snagom, želeći nas pozdraviti, ali i upozoriti. Kuće sagrađene isključivo od drveta (što će biti stalna slika u našem dalnjem putovanju), maštovitih oblika i jarkih boja izazvale su u nama odobravanje, a osobito one u boji zrele višnje (kao u norveškoj zastavi) te one žute i zelene. Poslije će nam svima biti žao što nismo barem još jednom navratili u Lom. Zalazak dana ubrzo nam je ponudio odmor u našim šatorima u dolini iznad koje su bljeskale zasnežene padine uskih planinskih pregiba i privlačnih vrhova, nudeći nam tako nezaobilaznu usporedbu - pomisao na Norvežanke plavih kosa i očiju, koje su jednake u boji i privlačnosti njihovih slika iz prirode (sve kao vir, kao žđ, kao rijeka, kao zemlja što je sunce čeka - reći će pjesnik).

Pri usponu na naš vrh valjalo je svakako svrati u planinarsku kuću Juvasshytte. Odavle ubrzo započinje predio ledenjaka, gdje je stajalo upozorenje koje nismo previše ozbiljno shvatili. Na rubu ledenjaka započinje područje nagomilanih stijena kroz bočnih greben, kraj kojeg je s lijeve strane opasan ledenjak, a s desne duboka provalija. Nakon toga smo prema vršnom grebenu hodali po snijegu ispod koga je led - ozbiljna prepreka na 100-150 m ispod vrha. Na vrhu su već stajali Ingrid, Branko i Višnja, te uživali u još suncem obasjanim nepreglednostima bližih i udaljenih vrhova skandinavskog gorja. Kruno i Višnja su postavili uže i druga potrebna osiguranja, što je sve pomoglo da je od ostalih 42 sudionika na najviši vrh Norveške i Skandinavije Galdheppig (2469 m) došlo čak 39. Vrijeme, koje je u početku uspona bilo lijepo, promijenilo se toliko da smo kroz oblake i sitan "ljetni" snijeg s ovoga privlačnog vrha mogli tek potiho odaslati u taj veliki

Crkva u Borgunou

Foto: B. Sitaš

planinski prostor svoje oduševljenje što smo ga osjećali svatko na svoj način.

Stojeći tako na vrhu, na trenutak smo se upitali gdje smo. Nije to pitanje bilo samo zbog toga što smo svojim očima promatrati nedogled skandinavskog gorja. Ono čini 71% cijele površine Norveške i proteže se od jugoistoka prema sjeveroistoku, sastojeći se najčešće od visokih ravnjaka (fjell, vida), građenih od tvrdih i otpornih kristaličnih stijena. Bezbroj vrhova označenih uglavnom bjelinom strši u vis, iako se snijeg najviše zadržava na vršnim ramenima i strkim stranicama. Iz njedara ledenjaka izvirale su rijeke kratkog toka i obično velikog pada, s prepoznatljivom ljepotom što oduševljava i plaši. Mnoštvo brzaca i vodopada počesto gotovo okomito, ali nekako dostojanstveno, "silaze" niz stijene kojima se zapravo nikako ne može odrediti visina. Bezbroj je većih ili manjih jezera koja svojom svjetlučavom čistoćom zovu na susret i upoznavanje. Više od 4% površine Norveške otpada na jezera (najveća Mjosa), od kojih već dio i sada u ljetnim mjesecima zadržava led. I ovdje ispod nas gotovo

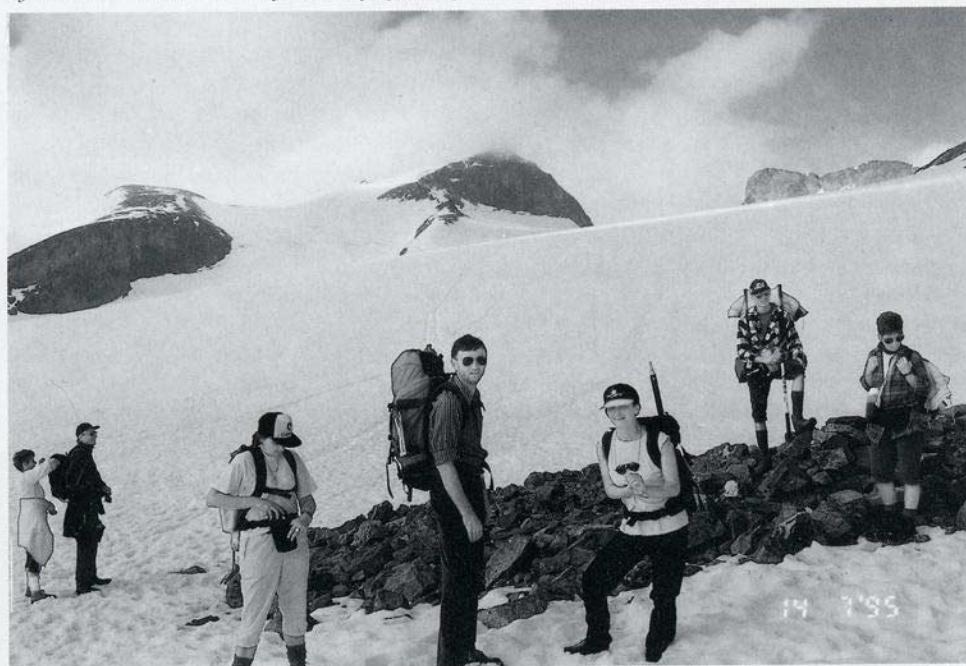
na sve strane u mirnoći i opuštenosti prema prošlom i budućem vidljivi su ledenjaci koji u ovoj zemlji zapremaju površinu od 4.600 km². Čak nam se činilo da smo tamo prema zapadu gotovo nedaleko opazili i najveći, Jostedal. Da, to je ta zemlja Normana - Vikinga, zemlja čuvenih i poznatih norveških velikana, u čijim je srcima živjela puna leda, snijega, vode, vode, vode Nigdje toliko vodene raskoši, potočne, bujičaste, ledenjačke, jezerske, u slapovima, fjordovima, moru ...

Veselo, s olakšanjem zbog dobro učinjenog posla, u kasnim popodnevним satima spustili smo se u dolinu. Bilo nam je žao što smo se tako brzo oprostili od Galdhoppiga, s osjećajem kao kad zbumjeno i bez pozdrava napuštaš dobrog prijatelja. Još jednom smo pogledali prema gore i prema drugoj strani, gdje je mirno čučao Giterind, gotovo jednakom visok kao i ovaj najviši vrh, ali nekako usamljeniji i zagonetniji.

Po silasku s planine sreli smo pri vrhu ledenjaka norveškog vodiča sa skupinom uplašenih planinara. Na naše upozorenje da pripaze na tek nastalu ledenjačku pukotinu upitao nas je prijeteći očima i nekim vikingškim izgovorom, zašto nas troje nismo u navezu. Htijući što prije razgovor

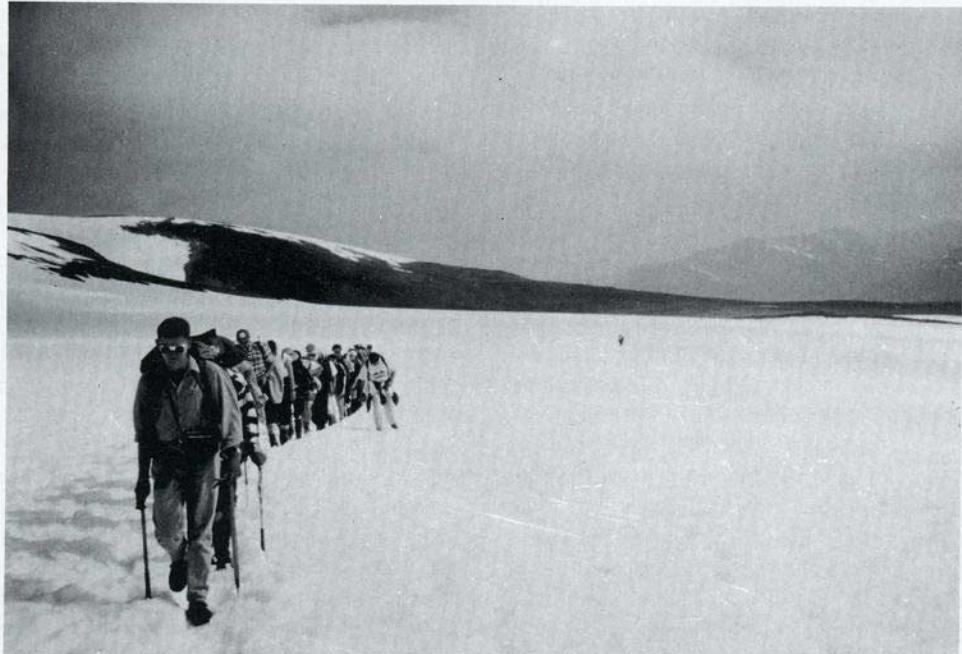
završiti, uzvratili smo onako površno da smo mi iskusni planinari i da znamo izbjegići opasnosti. Odgovorio je kratko: "Joo, joo (da, da), takve iskusne mi poslije vadimo iz ovih snježnih rupa." Malo posramljeni, odmah smo požurili dalje, a on je nastavio voditi svoje društvo objašnjavajući svaki čas neke detalje.

Idućeg dana trebalo nam je nekoliko sati za uspon na jedan vrh koji smo izabrali s karte. Nismo požalili, jer smo s tog vrha mogli u punim snježno-bijelim i zelenkasto-plavičastim bojama vidjeti veći dio Jotunheimena, a osobito vrh na kojem smo jučer stajali. Činilo nam se kao da nam je sada gotovo prijateljski mahnuo. Okrećući se na drugu stranu planine Haukaberet, u podnožju Sogna fjella, jasno smo raspoznali iz kojih ledenjaka izviru rijeke. Neke su od njih u padu preko stijene stvarale silnu buku, ali i nezaboravne slike. Na ovoj strani više puta smo hodali kroz gust bijelo-sivi lišaj, više nalik nekoj neobičnoj travi nego toliko potrebnoj željenoj i omiljenoj hrani za sobove. Na povratku je valjalo pokazati dosta umijeća i snalažljivosti pri izlasku iz niske guste šume na put što vodi u dolinu našeg smještaja. U podnožju planine ozbiljno su nas uplašili razlučeni i iznanađeni bikovi, tako da

Pod Galdheppigom

Foto: B. Sitaš

Prema vrhu

Foto: D. Trošelj

smo jurnuli u neke osamljene kuće. Iznenadena domaćica samo je na naš pozdrav kimmula glavom, videći očito da ne pripadamo u skupinu NOŠK (naši).

Na povratku prema Oslu uskom vijugavom cestom broj 55, spremalo se veliko i prelijepo iznenadenje. Pred nama je bio prolaz kroz Sogne fjell, zbog čega niti jedan sudionik puta nije ostao ravnodušan. Put je protekao u uzdasima i odobravanju, gotovo ushićenju i uzbudenoj napetosti, a sve tako do Gaupnea gdje se odvaja uski put za Jostedal ledenjak. Na sve strane sezale su zasjenjene planine ukrašene raskošnom igrom vodopada, rječica i jezera smještenih ispod planinskih vrhova i stijena različitih boja i oblika. U tom lomu vode, leda i stijena stisnule su se male doline s dovoljno trave i zelenila, pa se svake minute stvarala nova slika nezaborava.

Prekrasno obojene drvene kućice ili manja naselja samo su potvrđivale da je to ona najljepša Norveška i da na tu ljepotu treba paziti. Iako visina cestovnog prijelaza nije bila viša od 1500 m, ipak je ponekad padao snijeg, a na nekoliko mjesta prolaz je bio širok tek toliko da vozilo prođe između snježnih stranica viših od 10 m. Vjerojatno je Sogna fjell - Jellsvegen jedino u svijetu; Aldrig, Aldrig, gaer den ut av mitt mine!

Već prije Sogndala, grada koji je na samoj obali istoimenog fjorda, počela je prava norveška kiša koje smo se najviše bojali. Danima nas je štedjela, ali sada nije bilo izgleda da će ubrzo nastupiti bolje vrijeme, pa smo odustali od jednodnevnog boravka u Sogne fjordu. Bilo nam je žao otici, tim više što kiša nije bila ona hladna i ledena. To je vjerojatno i zbog toga što su ljeta u unutrašnjosti toplija nego li u primorskom pojusu. Prešli smo brodom taj 6 km širok, a 175 km dug fjord nastao ledenjačkim djelovanjem, pri kraju kojeg je poznata luka Lavrik. Od ostalih fjordova željeli smo svakako vidjeti i Hardanger fjord, koji je dubok čak 800 m, a dugačak 105 km.

U kasno popodne stali smo u Borgundu i divili se crkvi sagrađenoj oko 1200. godine, u vrijeme učvršćene norveške države i vladavine Vikinga. Fagernes, taj iznimno lijep grad, prošli smo u mraku, a onda pred jutro ušli u Oslo. Imali smo još vremena da upoznamo taj svjetski poznat grad na koji su Norvežani jako ponosni i koji im mnogo znači. Valjalo je dosta toga obići, a i sjetiti se dalekih vikingških vremena, prvog parlamenta (stortinga), književnika, pisaca i slikara patriotskog i romantičkog raspoloženja koji su svojim djelima na čudesan način prenijeli i ispisali folklor, narodne legende i tradicije (Henrik Ibsen, Andreas

rodne legende i tradicije (Henrik Ibsen, Andreas Munsh, Bjoerslon i dr.). Najviše nam se dopao muzej Roalda Amundsena, norveškog istraživača polarnih krajeva, koji je prvi stigao na južni pol i nesretno poginuo 1928. godine na Arktiku. Ipak, najviše zanimanja pobudio je muzej Kon-Tiki i RA II norveškog istraživača Thora Hayerdahla, koji je svojim putovanjem razmrsio dvije povijesne tajne o porijeklu Polinežana na otocima Tihog oceana. Muzej vikinških brodova uklopio se u naše saznanje i svijest o ljudima iz kojih se izrodiše ovi današnji Norvežani. Samo su neki od nas posjetili Vigeland, ali smo svi imali sreću da prisustvujemo polusatnoj svečanosti izmjene straže ispred kraljevske palače. Vidjeli smo još mnogo toga, a i neki posebno odlučni okupaše se u hladnom moru.

Kada se boravak u Norveškoj primicao kraju, bilo je neizmjerno teško ostaviti naše prijatelje, "norveške" Hrvate, koji su nas iskreno i radosno udomili u njihovom i našem "Hrvatskom domu". U njemu ostavismo ne samo bezbroj priča o našoj zajedničkoj domovini i njihovom životu u Norveškoj i pjesama što su se dugo orile pospanim Oslom, već i nadu da će skora vremena tim Hrvatima omogućiti života i rada u Hrvatskoj. Oni to želete i tome se nadaju, pa im je nekoliko stručaka zreloga hrvatskog žita ne samo simboliziralo

zrnce domovine, već i uporište o razmišljanju da se iz zrna želje rađa kruh svagdanji u svojoj domovini. Nose oni to duboko u sebi, pa im stoga nije bilo teško doći iz tog dalekog svijeta na prve demokratske izbore koji su odredili nov život hrvatskog čovjeka. Nisu se, vidljivo je bilo primjetiti, umorili u svom zanosu za svoju domovinu, za njenim potrebama i životnim istinama.

Noćna vožnja brodom nazad do Danske po klonila je svima zaslужen odmor. Rano ujutro izišao sam da čekam sunce koje će obasjati nisku obalu Danske. Naš put u povratku prolazit će kraj Hamburga, Berlina, Praga, Bratislave i preko Mađarske, i to sve bez većeg odmora i zaustavljanja do naše zemlje.

U Berlinu smo htjeli vidjeti odjenuto zdanje njemačkog Reichstaga u srebrenoj odori od preplena, koju kao neviđenu skulpturu učiniše umjetnički par Christo i Jeane Claude, ali smo od toga odustali bojeći se da nam ova umjetnost sakrije i zatomi sve one prirodne skulpture i ljepote što ih nađosmo u Norveškoj. Jednostavno, zaključili smo, treba vjerovati u pobjedu nade (koja je na svaki način jača od nas) nad iskustvom. Posljednja riječ poeme pripada Gospodu: "Čovječe, kazao sam ti: bori se i imaj povjerenje. Uostalom, što drugo da se radi?" Umjetnost stvorena nevidljivom rukom prirode daleko nadmašuje sve ostale.

Penjačke novosti s Velikog Kozjaka

BORISLAV ALERAJ, Zagreb

Prošla ljetna penjačka sezona donijela je nove uspone u lijepim stijenama Velikog Kozjaka na Velebitu. Zahvaljujući ugodnom planinarskom skloništu na Velikom Lubenovcu, pristupi pod stijenu nisu dugi, a otkrivena je i mogućnost bržeg povratka s vrha silazom niz jarugu u zapadnom dijelu sjeverne stijene (vidi opise). Trenutno u sjevernoj stijeni Velikog Kozjaka ima sedam smjerova, i još jedan, osmi, u sjeverozapadnoj stijeni. Donosimo tehničke opise pet novih prvenstvenih smjerova nastalih prošlog ljeta i jeseni.

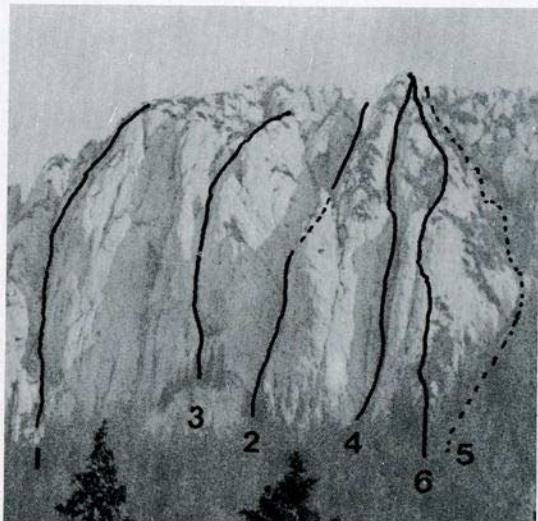
ČETIRI FOSILA

Sjeverna stijena Velikog Kozjaka, Velebit

Pristup kao za Smjer za Zubom i Prijateljsku jarugu (vidi HP br. 5/1995).

Ulez. Pedesetak m. l. od ulaza u Prijateljsku jarugu nalazi se velika špilja. D. od špilje gore, na travnatu polici sa smrekama na rubu. Smjer započinje u dnu uspravne pukotine (klin s alkonom).

Opis. Po vertikalnoj pukotini gore do smreke (V) i l. kraj nje gore do rupe (osig.). Dalje l. u žlijeb pa gore jednu kraću dužinu do osig. (III). Nastaviti dalje po žlijebu (III+) do mjesta gdje se odvaja kratki žlijeb (osig.).

Sjeverna stijena V. Kozjaka

- 1 - Smjer za zubom
- 2 - Prijateljska jaruga
- 3 - Četiri fosila
- 4 - Neprijazna jaruga
- 5 - Jaruga za silaz ničice
- 6 - Popodnevni smjer

Foto: B. Aleraj

glavljenih kamenova. Njome prolazi i ovaj smjer.

Opis. Po izrazito uskom žlijebu usječenom u l. stranu jaruge 1D (IV) do dobrog osig. (klin iznad osig. u žlijebu). Smjer međutim od osig. skreće oko ugla, po uskoj polici s velikim prislonjenim kamenom, u vlažno, obrasio dno jaruge pod uglavljenim kamenom (osig.). Gore preko uglavljenog kamenja (V) i dalje jarugom do dva velika uglavljenja kamenja, prieći ih na l. strani (IV) i dalje jarugom (III) do osig. Nastaviti gore jarugom (detalj -IV na kaminskem suženju) pod sljedeći uglavljeni kamen koji se obilazi u luku l. po ploči, pa natrag u žlijeb (III, osig.). Jednu dužinu po mjestimično obrasloj jaruzi (III) do dobrog osig. kod suhe smrke. Još 1/2D po jaruzi do njenog kraja (II) pa po otvorenom grebenu do vrha stijene (II).

Silaz. S vrha l. dolje niz padinu obraslu gustom klekovinom u široku travnatu poniku, kamo izlaze smjerovi Prijateljska jaruga i Četiri fosila. Dalje kao u opisima tih smjerova, do markiranog puta, pa njime do skloništa na Lubenovcu. Druga je mogućnost silaz kratko d. dolje na zarasli greben, pa d. dolje, niz jarugu za silaz ničice u podnožje s. stijene i dalje putem pristupa natrag do Lubenovca.

Ocjena: III, IV (detalj V).

Visina stijene oko 180 m

Vrijeme penjanja prvih penjača 2,5 h

Prvi penjali: Borislav Aleraj, Marijan Čepelak, Vladimir Mesarić, Branko Šeparović.

Datum penjanja: 9. srpnja 1995.

Opisao: Borislav Aleraj

JARUGA ZA SILAZ NIČICE

Sjeverna stijena Velikog Kozjaka, Velebit

Pristup kao za ostale smjerove u s. stijeni .

Opis: Oko 50 m d. (z.) od ulaza u Neprijaznu jarugu nalazi se široka, većim dijelom zatravnjena jaruga koja čini z. rub centralnog dijela s. stijene V. Kozjaka. U polovici visine jaruge nalazi se nešto pomičnog sipara sredinom jaruge, a u gornjem dijelu jaruga se širi i dijeli u dva kraka. Smjer vodi kroz l. (i.) krak, koji pri vrhu prelazi u stijenu (ocjena I). Jaruga izlazi na mali, klekovinom obrasli greben oko 15 m d. (z.) i nekoliko m niže od izlaza smjer Neprijazna jaruga i Popodnevног smjera.

Visina stijene oko 200 m.

Ocjena: I (vršni dio), ostalo bez teškoća

Datum uspona: 10.srpnja 1995.

Prvi penjači: Dubravka Čepelak Žeželj i Marijan Čepelak.

Napomena. Ova jaruga je najkraći put za silaz pod stijenu, pogodna ako se želi penjati više smjerova uzastopno u središnjem dijelu s. stijene, a također i kao najkraća mogućnost povratka do Lubenovca, istim putem kojim se pristupa pod stijenu.

Opisao: Marijan Čepelak.

Gore: Zapadni vrh V. Kozjaka s Lubenovca;
dolje: Mesarić na izlazu iz Neprijazne jaruge

Foto: B. Aleraj

ZRNO KAVE

Sjeverna stijena Velikog Kozjaka, Velebit
Pristup kao za ostale smjerove u sjevernoj stijeni
Ulaž 70 m l. (i.) od smjera Za zubom

Opis. Od osig. kod velike smreke po razvedenom terenu 8 m i d. u žlijeb (IV). Ravno gore u prevjesni kamin (IV). Kroza nj (V+) na policu od uglavljenog kamenja (osig.). Žlijebom (III-IV) do težeg mjesto (V+) i dalje kaminom iznad uglavljenog kamenja (osig.). Dalje zatravnjenim žlijebom (II-III) do stijene (detalj IV). Vertikalno dalje po ploči na neizrazitom rebru oko 20 m(VI-, klin) do vrha (osig.). Spustiti se 4 m u škrbinu gdje se smjer spaja sa smjerom Za zubom. Po njemu do vrha Velikog Kozjaka (II).

Silaz: s vrha po markiranom putu na Lubenovac ili Alan

Datum uspona: 10.srpnja 1995.

Prvi penjači: Sunčica Hraščanec i Damir Lacković

Visina stijene: oko 200 m

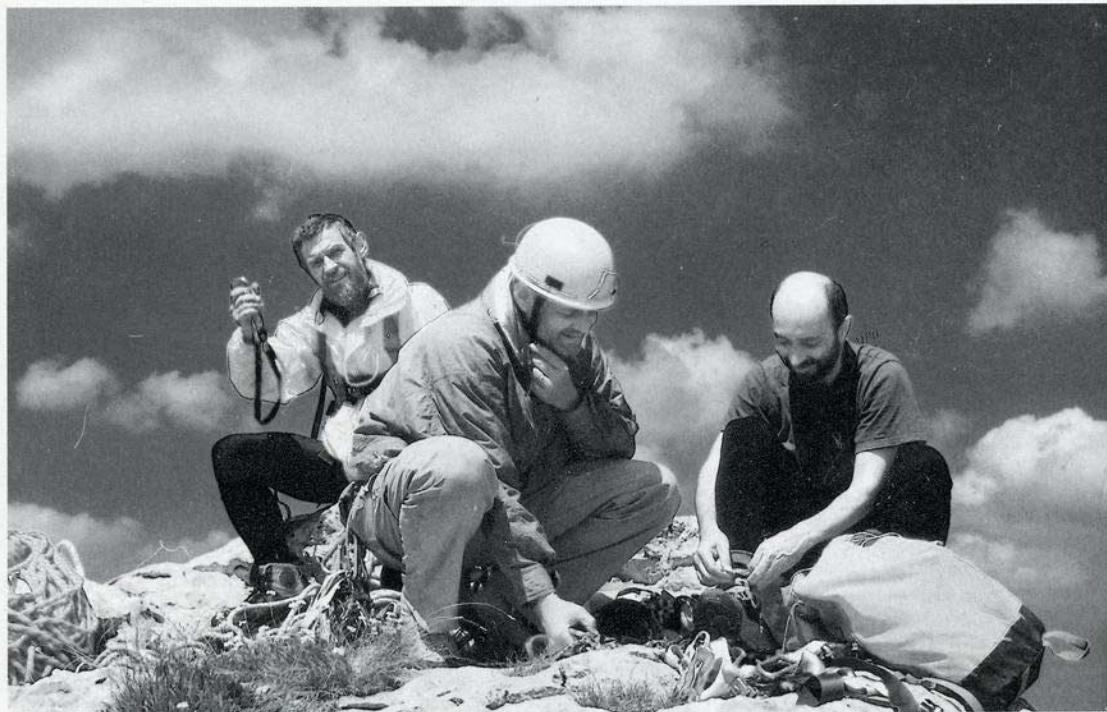
Vrijeme penjanja prvih penjača: 3 h.

Ocjena: V+ - VI-

Napomene:

- prve tri dužine su vrlo dugačke (40-45 m)
- rabljeni su razni klinovi i nekoliko prirodnih sidrišta
- smjer je dobio ime prilikom rekognosciranja s Malog Kozjaka jer podsjeća na pukotinu u zrnu kave

Opisao: Damir Lacković

Gore: Mesarić, Šeparović i Čepelak na izlazu iz Neprijazne jaruge;

dolje: Jasmin Aleraj u smjeru Vidikovac

Foto: B. Aleraj

POPODNEVNI SMJER

Sjeverna stijena Velikog Kozjaka, Velebit

Pristup kao za ostale smjerove u sjevernoj stijeni

Ulaz. U podnožju grebena koji dijeli Neprijaznu jarugu od Jaruge za silaz ničice.

Opis. Po obraslotom grebenu gore 1D (II; osig.). Nastaviti grebenom ravno gore po ploči (III, IV) oko 20 m do mjesta gdje greben postaje strmiji (klin), pa dalje koso l. i gore slijedeći pukotine (IV) do u žlijeb (osig.). Po žlijebu do kraja (III), na greben (osig.). Po izrazitom uskom, položenom grebenu 1D (II) do suhog drveta (osig.). Nastaviti dalje gore po djelomično obraslotom grebenu 2D do njegovoga vrha, na koji izlazi i smjer Neprijazna jaruga.

Silaz. S vrha d. dolje u Jarugu za silaz ničice (ocjena I) i niz nju u podnožje s. stijene, pa natrag do Lubenovca putem pristupa stijeni, ili, druga mogućnost, s vrha grebena l. dolje kroz klekovinu u široku travnatu ponikvu, pa na markirani put što vodi s vrha V. Kozjaka i njime d. do Lubenovca.

Datum uspona: 8. listopada 1995.

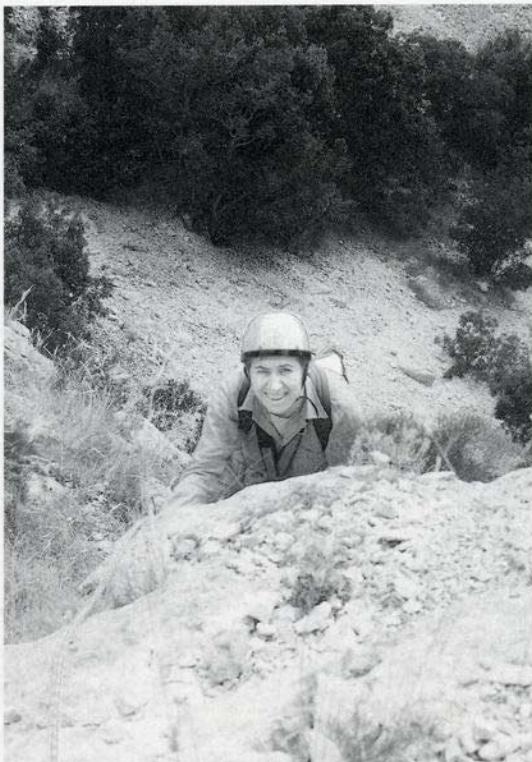
Prvi penjači: Borislav Aleraj, Marijan Čepelak i Vladimir Mesarić

Vrijeme penjanja prvih penjača 4,5 h

Visina stijene oko 200 m (7 dužina)

Ocjena: IV, II, III

Opisao: Borislav Aleraj

Dvije crkvice na jednom brijegu

Posjet hrvatsko-slovenskoj granici

TOMISLAV JAGAČIĆ, Varaždin

Ako ste ikad silazili s Ravne gore na zapadnu stranu prema selu Cvetlinu, sigurno su vas privukle Velike pećine, na čijem vrhu je podignut križ. Velike pećine su najatraktivniji dio ove zagorske planine. S njihova je vrha, ako vas posluži lijepo vrijeme, najljepši pogled na selo Cvetlin. Njegove su kuće poredane uz cestu što ide od Trakoščana i okružuje Ravnu goru kanjomom Sutinske s istočne strane, a druge se u Cvetlinu odvaja prema Halozama u Sloveniji.

Gledajući tako dalje prema zapadu vašu će pažnju privući dvije crkvice, jedna kraj druge, na samoj granici Hrvatske i Slovenije. Nebrojeno

puta sam ih promatrao priželjkujući da ih posjetim. Znaju za njih mještani sela Cvetlina, Višnjice, Jamna i ostalih manjih zaselaka rasutih po pitomim brežuljcima, ali kad ih pitate kamo odlaze na proštenje, reći će vam da je jedna crkvica na hrvatskoj, a druga na slovenskoj strani.

Kad sam prije nekoliko godina prvi put posjetio ove crkvice prvo pitanje što sam ga postavio zvonaru Janezu Šmigucu bilo je: Koja je crkvica hrvatska, a koja slovenska?

Nobena ni hrvaška. Obadvije su na slovenskoj strani - odgovorio mi je Janez.- Manja, južna je posvećena Sv. Magdaleni, a sjevernija, veća Sv.

Dvije crkvice na istom brijegu: Sv. Magdalena i
Sv. Avguštin (iz sela Cvetlina)

Foto: T. Jagačić

Avguštinu.

Ovdje kao da ne postoji granica, bar ne onakva kakvu mi doživljavamo prema Mađarskoj, Italiji i Austriji. Ljudi se posjećuju, a zvonar Janez jednako zvonjavom jedinog zvona u crkvi Sv. Avguština ispraćuje i slovenske i hrvatske pokojnike. Slovenci ga honoriraju tolarima, a Hrvati kunama za koje on kupuje životne potreštine preko granice u Cvetlinu.

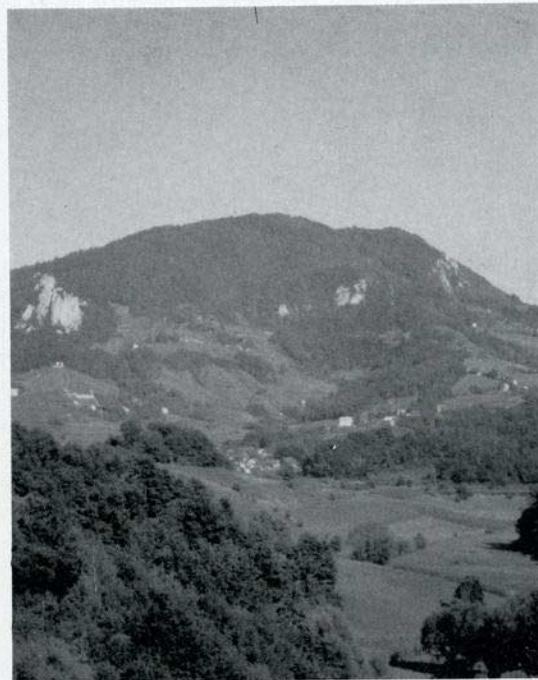
Zvonarska služba je u tradiciji obitelji Šmiguc, jer su i otac i djed Janezov bili zvonari. Tu službu sada nastavlja Janezov sin također po imenu Janez. Tata Janez, rođen 1928., rodio je sa suprugom Tilkom osmero djece. Sva su se razišla po svijetu, jedino je kod kuće ostao sin, već spomenuti Janez.

Bio sam iznenaden, pa i razočaran što ovaj lijepi i značajni krajolik nije planinarski obuhvaćen ni obrađen. Pisao sam o tome dva puta "Planinskom vestniku" i privukao neke planinare iz Maribora i Ljubljane. Svi se oni čude što do sada slovenska planinarska društva u obližnjim mjestima (Ormož, Ptuj, Maribor, Rogaška Slatina) nisu zapazila izuzetnu ljepotu ovog krajolika u Halozama, na samoj granici Hrvatske i Slovenije. Možda u prijašnjim vremenima nije bilo pohvalno obilježiti put do crkvica, uvesti ovaj punkt u halošku transverzalu, izraditi prigodnu štambiljku, osigurati zvonaru Janezu lijepe razglednice, neko piće za umorne posjetitelje?

Na moje iznenadenje zvonar Janez donio mi je i ponudio Spomen-knjigu, sačuvanu od godine 1916. Uvijek u njoj zabilježim svoj boravak nekom izjavom i pohvalom obitelji Šmiguc. Koliko se već putnika, hodočasnika, planinara ubilježilo u ovu knjigu, ljubomorno čuvanu i skrivenu u vrijeme prošlog rata, kada je ovaj kraj bio pripojen velikom njemačkom rajhu i kada je u zgradu kraj crkve bila smještena granična posada, a granica prema NDH osigurana žičanom ogradom.

Listam Spomen-knjigu i čitam na požutjeljim stranicama što su zapisali brojni gosti. Pribilježio sam tako da su, na primjer, mladi slovenski planinari 16. travnja 1993. zapisali: "Nemogoče je opisati občutka katerega smo doživeli danes ko smo prišli na najviši hrib Leskovca k sv. Avguštinu i Sv. Magdaleni. Ko zgodaj zjutraj sem smo prišli Sv. Avguštin ves se v soncu blesti v skrivenostni tišini smo ugotovili da si Avguštinski breg najlepši - edini."

U ožujku ove godine poslao mi je Marjan

Ravna gora sa zapadne strane iz sela Cvetlina

Foto: T. Jagačić

Munda, planinarski prijatelj iz Ljubljane, lijepu razglednicu. Ponukan između ostalog i onim što sam napisao u "Planinskom vestniku" napisao mi je: "10.3.95. sem bil na robu Haloz pri Sv. Avguštinu. Z velikim veseljem sem v upisni knjigi opazil Tvoj zapis (od 5.2.95.). Očitno ne strpiš već v ravnici. Če prav ne već Durmitor, nas bodo povezovali bližnji domači griči in seveda bogati spomini". Kako je to Marjan lijepo izrekao!

Zaključak je jasan. A i moj prijedlog. U vrijeme kad smo zbog ratne agresije na dijelove Hrvatske i u Bosni i Hercegovini odvojeni od planina što smo ih tako rado i tako često posjećivali, podimo u područja gdje se doduše ne kupaju vrhovi u oblacima, a to su Haloze sa svojim vinorodnim brežuljcima, u punom sjaju i cvatu. Možemo autobusom ili osobnim vozilom do Trakošćana ili Cvetlin, a odatle za sat i po planinarskog hoda. To vrijedi za sve uzraste, a posebno za planinare seniore. A kada dođete do dviju crkvica na istom briježu, pozdravite mi zvonara Janeza Šmiguka, njegovu suprugu Tilku i sina Janeza.

U podzemlju Limburga

VLADO BOŽIĆ, Zagreb

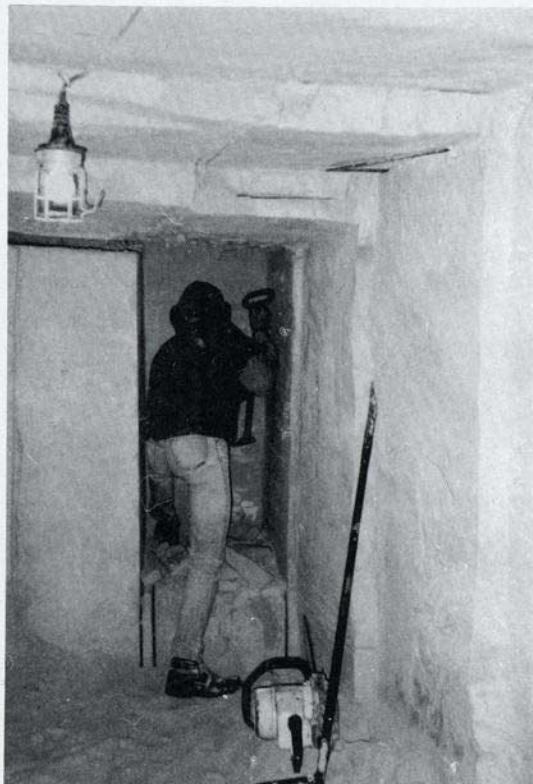
Tko je god bio u Nizozemskoj i sjevernoj Belgiji vidio je da тамо nema brda, posvuda se pruža ravnica s blagim uzvišenjima visine do tridesetak metara. Da nema prirodnih stijena ne treba ni govoriti, ali je ipak mnogo zgrada sagradeno od kamena. Većina ih je građena od cigle i, u novije doba, od betona. Sav taj kamen za gradnju kuća, crkava i raznih utvrda iskopan je ispod površine zemlje. Na području koje se zove Limburg, a obuhvaća jugoistočni dio Nizozemske (općina Maastricht) i sjeveroistočni dio Belgije (općina Riemst) nalazi se ispod plodnih oranica, livada i šuma, na dubini od 5 do 50 metara, nekoliko

izdvojenih naslaga vapnenca, površine od po nekoliko kvadratnih kilometara. Debljina sloja (samo je jedan!) iznosi od 2 do 12 m i niti jedna takva "krpa" vapnenca nije netaknuta. Sve su te naslage kopane za građevni materijal. Kopanje je počelo još u 12. i 13. stoljeću i traje sve do danas. Negdje su sve mogućnosti već iscrpljene, iskopano je sve što se moglo, drugdje ima još nekoliko kamenoloma gdje se i danas kopa kamen, ali samo za restauriranje značajnih, uglavnom povjesno zaštićenih zgrada. Kako su kroz stoljeća zemljista na kojima se nalaze ulazi u kamenolome mijenjale vlasnike, neki ulazi ostali su nezamijećeni, a kamenolomi napušteni, pa ih današnje generacije članova SOK-a otkrivaju i istražuju.

Kopanjem kamena kroz stoljeća stvoreni su labirinti kanala nepravilnog oblika, čija je ukupna dužina danas veća od 160 km! Dimenzije kanala su različite i ovise o kvaliteti kamena i debljini sloja, jer se iznad sloja vapnenca nalaze slojevi gline i pjeska, a ispod njega također. Uvijek se tražio što kvalitetniji kamen sa što manje pjeska u sebi (do 2%), odnosno što tvrdi. Ako se kopanjem u stropu odstranio sav sloj kamena, došlo bi do urušavanja zemlje.

Tek danas, kada su iznad podzemnih kamenoloma niknula naselja i prometnice, ima sve više urušavanja, propadanja kuća, vrtova, oranica, cesta. Tanki sloj kamena više ne može izdržati pritisak s površine, pa vlada mora poduzimati opsežne građevinske radove - zatravljati te kamenolome, a to znači kroz novo probušene otvore nasipavati pjesak i beton.

Mnogi su kamenolomi dobro očuvani jer imaju vrata na ulazima (uvijek ima nekoliko ulaza) i oni se sada koriste za turističke posjete i uzgoj šampinjona. Zbog tih šampinjona mnogi su kamenolomi u novije doba dodatno pregrađivani radi zaštite vlasništva. Turistički je dostupno obično samo nekoliko kilometara kanala. U nekim kamenolomima ljudi su boravili stoljećima i tu su čak živjeli sa stokom, a gotovo u svim su se skrivali za vrijeme ratova. Dok su boravili u podzemlju, ljudi

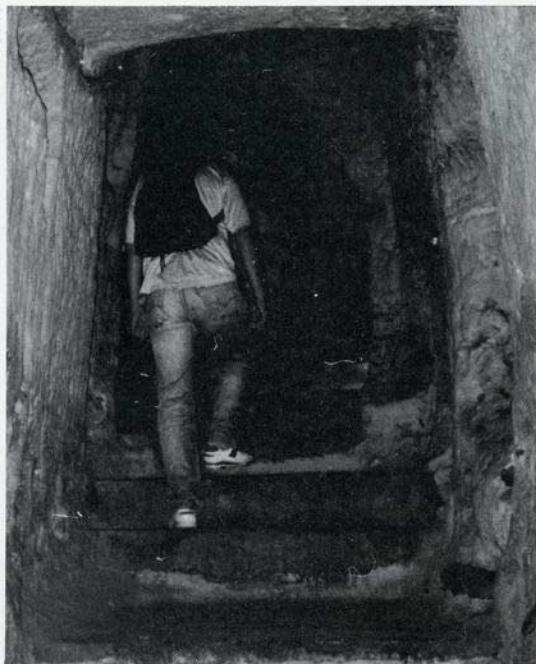
Kopanje kamena u kamenolomu Sibbe - danas
Foto: V. Božić

skloni likovnoj i kiparskoj umjetnosti dali su sebi oduška i na stijenama kamenoloma izradili fantastične slike (u crno-bijeloj tehnici i u boji) i razne skulpture, pa su neki kamenolomi postali prave podzemne umjetničke galerije. Najljepši od svih je kamenolom Jezuitengrot koji je stoljećima pripadao Jezuitima iz Maastrichta. Svaki je jezuit za života morao u kamenolomu naslikati ili isklesati nešto vrijedno. Rezultat toga su danas kilometri labirintnih kanala živopisno oslikani i oklesani.

Kao speleolog sam zapazio da ni u jednom kamenolomu, a prošao sam više od 15 km kanala, nisam video stvaranje siga, kao što se to dogada u našim umjetnim speleološkim objektima. Razlog tome je nedostatak vode u kamenolomima. Sloj vapnenca uopće nije raspucan, a sloj gline iznad njega ne propušta vodu.

U Nizozemskoj nema niti jedne prirodne špilje u koju bi se moglo ući s površine. Kopajući kamen kamenoresci su (zovem ih tako jer kamen malo kopaju dlijetom, a najviše ga režu pilom, danas električnom) nekoliko puta naišli na kavernu. Najveću do sada posebno su zaštitili zidom i vratima, jer je dugačka čak 70 metara.

Treba reći da članovi SOK-a sebe smatraju špiljarima, a svoje kamenolome (ima ih oko 170) nazivaju špiljama. Kad u njih ulazi, čovjek se osjeća kao u prirodnjoj špilji, jer su gotovo svi obrasli u grmlje i nalaze se u udubinama poput male ponikve ili su uređeni kao ulazi u turističke špilje. U unutrašnjosti se taj dojam pojača, jer je tu temperatura stalna (10 C). Ako stijene nisu oslikane, a pogotovo ako su dio starijeg kamenoloma

Jedan od "tajnih" prolaza tvrdave Falkenberg u kamenolomu Vloerelegrot

Foto: V. Božić

(možda i nekoliko stoljeća), pokrivene su nekom tamnom patinom, pa se doimaju kao dijelovi neosiganih špilja. Kanali širine 1-6 m i visine 2-12 m, osvijetljeni vlastitim svjetлом, stvarno su nalik pravim špiljama. Šišmiši, koji u nekim kamenolomima imaju i svoja zaštićena područja, upotpunjuju doživljaj prirodne špilje.

Vidjeti te kamenolome pravi je doživljaj.

Članovi studijske grupe za istraživanje podzemnih kamenoloma (SOK - Studiegroep Onderaartse Kalksteengroeven) iz Maastrichta u Nizozemskoj i Riemsta u Belgiji organizirali su od 19. do 25. kolovoza u Maastrichtu međunarodni simpozij o umjetnom podzemlju.

Prisutno je bilo 75 sudionika iz 13 zemalja svijeta. Svaki dan prije podne bili su referati a poslije podne posjet raznim podzemnim prostorijama u okolini: rudniku kremena iz neolita u Rijekholtu, podzemnim kamenolomima Zonneberg, Sibbe, Fluwelenberg, Avergat, Zussen, Sint Pieter i Jezuitengrot, podzemlju utvrda Eben Emael i Sint Pieter te Prirodoslovnom muzeju u Maastrichtu.

Sudionicima simpozija je smještaj (spavanje) osiguran u vojarni NATO-a u Maastrichtu (Nizozemska), a doručak i večera u restoranu "De Schuster" u selu

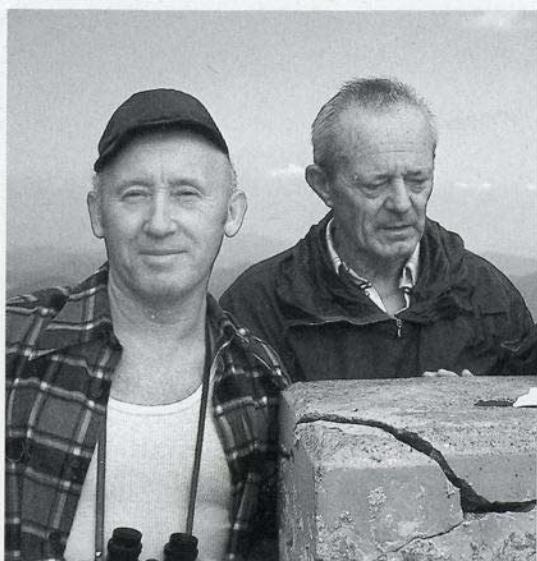
Kanne (Riemst, Belgija), udaljenom oko 6 km od Maastrichta, gdje su održavana i predavanja. Prijevoz sudionika bio je autobusom. Ručak je uvijek bio negdje na terenu, a sastojao se od sendviča i sokova, koje su sudionici dobili u vrećici pri odlasku na ekskurziju.

Predavanja su bila zanimljiva, jer su prikazivala rezultate istraživanja raznih podzemnih prostorija, uglavnom starih kamenoloma, rudnika, nastambi za život i tajnih prolaza u dvorcima, a istaknuti su i problemi sigurnosti istraživanja i vlasništva podzemlja. Moj referat o jednom podzemnom kamenolomu u Hrvatskoj (Špilji Žrvena peć kraj Zagreba, gdje su nekad isklesani žrvnjevi za vodenice), sudionici su primili sa zanimanjem, iako neki s blagim osmijehom, ali to sam shvatio tek nakon ekskurzija koje su dale pravi uvid u veličinu i značaj njihova umjetnog podzemlja.

In memoriam

DR. MIHA POTOČNIK (1907-1995)

Dana 28. listopada preminuo je u 89. godini života počasni predsjednik Planinarskog saveza Slovenije, dr.

Dr. Miha Potočnik (desno) i nekadašnji predsjednik HPS Božo Škerl na Bjelolasici

Foto: Dr. Ž. Poljak

Miha Potočnik, ličnost koja je obilježila pola stoljeća slovenske planinarske povijesti. Vijest o njegovoj smrti bolno je pogodila mnoge hrvatske planinare koji su u njemu imali velikog prijatelja, a on u njima poštovatelje. Hrvatski su mu planinari posebno zahvalni za organiziranje brojnih susreta i druženja slovenskih s hrvatskim planinarama. Bio je vodeći alpinist TK Skala u Ljubljani između dva rata. Već od 1927. je gorski spašavatelj. Radio je na planinarskim filmovima (jedna od glavnih uloga u filmu "V kraljstvu Zlatoroga"). Izveo je zapažene prvenstvene uspone u Julijskim Alpama, a penjao je i u zapadnim Alpama. Bio je na vodećim funkcijama u planinarskim organizacijama u Sloveniji i bivšoj Jugoslaviji, predstavnik te države u UIAA i IKAR-u. Od 1965. do 1979. bio je predsjednik Plinarske zveze Slovenije. Napisao je zapaženu knjigu "Srečanje z gorami". Dobitnik je Bloudekove nagrade 1967. Po zanimanju je bio pravnik (diplomirao je 1933. u Ljubljani). Nakon drugog svjetskog rata, u kojem je bio partizan, najprije je direktor željezare u Jesenicama, zatim na visokim političkim i državnim funkcijama (pomoćnik ministra, tajnik Skupštine Slovenije, sudac Ustavnog suda). Primio je velik broj državnih i planinarskih priznanja, među njima i zlatni znak HPS. Na posljednjem ispraćaju sudjelovali su i hrvatski planinari, odavši mu tako priznanje za životno djelo. (ŽP)

IDEA LIGUTIĆ (1911-1995)

U Zagrebu je nakon kraće bolesti u 85. godini života umrla naša dugogodišnja članica Idea Ligutić. Rođena je u Splitu 1911. godine i već 1926. postaje član HPD "Mosor". Od 1969. je član HPK "Split" i tu aktivno djeluje sve do 1990. Iстicala se posebnim smislim za propagiranje planinarstva i uspješno je oko sebe okupljala nove članove. Zapažena je njezina briga za aranžiranje klubskog ormarića u gradu. Aktivno je sudjelovala u izgradnji planinarskog skloništa Vickov stup na Mosoru i planinarskog doma "Malačka" na Kozjaku. Neko je vrijeme bila tajnica Planinarskog saveza kotara Split gdje se istakla u pripremama I. sletu mladih planinara s Jadrana u Žrnovnici 1962. godine. U svom dugogodišnjem planinarskom djelovanju prošla je mnoge planine, sudjelovala na planinarskim sletovima i susretima, a povremeno se javljala kraćim člancima u planinarskim glasilima i lokalnom tisku. Za dugogodišnji i neumorni rad i djelovanje u planinarstvu nagrada je svim priznanjima HPK "Split", Zlatnim znakom HPS i diplomama mnogih planinarskih društava.

Speleologija

• **Speleo Dodo bilten** br. 2, 1995, ratno izdanje, format A-4, 32 stranice umnožene fotokopiranjem, meke korice, izdavač Speleološko društvo "Speleo DODO" u Sarajevu, urednik je Jasminko Mulaomerović. Zbog rata u BiH zamrla je svaka spel. djelatnost, raspala su se spel. društva i spel. odsjeci. Ipak, u Sarajevu je preživjela šačica speleologa koja sada nastoji oživjeti spel. rad. Rezultat toga je i ovaj bilten. Na prvoj stranici nalazi se fotokopija pisma predsjednika Medunarodne spel. unije Paula Fortija Jasminku Mulaomeroviću, kojim ga obavještava da je Spel. društvo BiH primljeno, na Glavnoj skupštini u Pekingu, za člana MSU. Ostali tekst odnosi se sav na špiljske crteže i gravure. Prva dva članka napisao je Jasminko Mulaomerović i u njima dao pregled crteža i gravura u špiljama jugozapadnog Balkana te povijest njihovog istraživanja u BiH. I druga dva članka pripremio je urednik ali, bez znanja autora, i to Zdravka Kajmakovića o pretpovijesnim crtežima ispred špilja Ledenača i Borivoja Čovića o sondažnim iskapanjima na ulazu u špilju Ledenaču. Razlog zašto su članci tiskani bez znanja autora je taj što su elaborati o spomenutim radovima izgorjeli prilikom bombardiranja Sarajeva, što je prvi autor u meduvremenu umro a drugi je negdje u izbjeglištvu, a urednik, koji je imao kopije elaborata, želio ih je zbog njihove vrijednosti sačuvati od zaborava. Podsetimo se, u biltenu br. 1/1991, urednik (Jasminko Mulaomerović) objavio je članak zagrebačkog speleologa Mladena Šebijana o prvim pronađenim gravurama u Hrvatskoj, u špilji na Tržačkoj kosi kod Tržačkih Raštela.

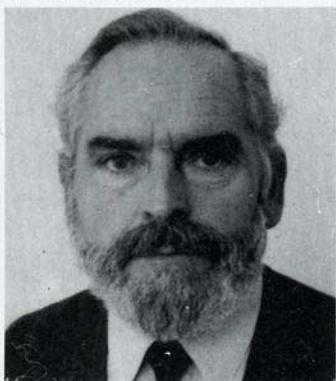
(Vlado Božić)

Lupoglava u Istri (-224 m), Titina jama na otoku Braču (-329 m), Jama Bršljanka kod Lupoglava u Istri (-115 m), špilja Hajdova hiža kod Broda na Kupi u Gorskem kotaru (novih 150 m dužine) i Krkuška jama kod Roča u Istri (-184 m). Ostali dio teksta posvećen je u cijelosti radu kluba kroz četiri desetljeća. (Vlado Božić)

• **Speleolo'zin br. 4.** U proljeće 1995. članovi SO HPD "Dubovac" iz Karlovca izdali su novi broj svog glasila, za prosinac 1994, formata 24 x 16 cm, s polutvrdim koricama i slikom na naslovnoj stranici u boji, na 46 stranica ilustriranih c/b fotografijama i crtežima, tiskani na finom papiru tiskarskom tehnikom. Glavni urednik je speleolog Igor Jelinić. Uvodnik je napisao glavni urednik. Prvi članak posvećen je istraživanju Ponora u Klepinju dulibi 2 (PKD 2) na sjevernom Velebitu koji su ronjenjem na dah zajednički istražili članovi SO "Dubovac" i "Željezničar". Članak je napisao Jadranko Ostojić. Slijedi prikaz spel. ekspedicije "Lukina jama 94" Vlade Božića, prijevod sa slovenskog Igora Jelinića o značajnim spel. otkrićima u Sloveniji, opis istraživanja jame G-6 na sjevernom Velebitu Darka Trohe, pregled novijih spel. istraživanja Karlovčana Hrvoja Cvitanovića i Nevena Bočića na brdu Lipniku, pregled karlovačke speleologije od 1982. do danas Igora Jelinića, te opis pronalaženja i istraživanja jame Jazovke 1989. Mladena Kuke. Snježana Vujčić-Karlo pisala je o špiljskim skakavcima, Damir Lacković o (ne)povezanosti geologije sa speleologijom, Vlado Božić o ispitivanju korodiranih karabinera, Igor Jelinić o špiljskom sustavu Del Trave u Italiji (-1441 m; šesti po dubini u svijetu). U nastavku Ivo Galović piše o nezaobilaznom krštenju na kraju VI. karlovačke spel. škole, Neven Bočić o organizaciji te škole, a Denis Mikšić daje isječak iz svog spel. dnevnika. Kratke vijesti dali su: N. Bočić o Ozaljskoj špilji, H. Cvitanović o slovačkim speleolozima na Velebitu 1994, Zoran Gragurić o spel. istraživanjima otoka Cresa, N. Bočić o proslavi 40-godišnjice speleologije u PDS "Velebit", Dubravko Butala o 15-godišnjici stанице GSS u Karlovcu, Edo Kletečki o speleobiološkom kongresu u Firenci, I. Jelinić o 17. nacionalnom spel. kongresu Italije, o talijanskoj publikaciji "Progressione" br. 30 i o najdubljim jamama Italije, H. Cvitanović o najdubljoj jami SAD (dubina -888 m i dužina 47,3 km, u lavi), a N. Bočić o radu SO "Dubovac" u 1994. god. Na kraju je Rudolf Starić dao nekrolog dugogodišnjem članu SO Danku Postružniku, a I. Jelinić popis najdubljih jama Hrvatske i svijetu. (Vlado Božić)

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

TOMISLAV JUTROVIĆ

Sredinom ove godine glavnom uredniku HP stiglo je pismo zagrebačke planinarke Marice Mattes u kom je između ostalog pisalo: "Prošle su 32 godine od smrti Vladimira Horvata. Tada je nad otvorenom rakom (NP 62/244) rečeno: Hvala Ti po stotinu puta za sve što si učinio za zajednicu, za ono što nadživljuje Tebe i što će nadživjeti i nas! ... Sada, nakon toliko godina, bi li još živjelo 500 stuba skupa sa Srncem, da se nitko ne brine za njih? Davno bi ih već prekrilo raslinje i malo bi tko od mladih planinara i znao gdje su Stube i taj lijep Srnec. Sam Bog nam dade Horvatovog daka, koji govo svaku nedjelju stubu po stubu nadgleda, učvršćuje obrušeno što od vremena a počesto i od ljudi, te nanovo postavlja! Sve to radi naš planinar Tomica Jutrović. Eto, to je razlog zašto Vam pišem! Pomozite svojim imenom, položajem, voljom i snagom, pomozite! Uz toliko planinarskih društava u Zagrebu, toliko planinara, uprava i "velikana" ne dopustite, molim Vas, da taj vrijedni čovjek toliko i uvijek sve, ali baš sve, sam radi. Ima i on svoje trajanje, doderat će se! ..."

Zaista su istinite riječi ove naše planinarke i kada zapitate tko je planinar Tomislav Jutrović, malo će se tko sjetiti da je to onaj oniski prijazni planinar što ga susrećemo na Stubama pri raznim obljetnicama vezanim za spomen-dane V. Horvata i njegovih Stubu, da je to onaj samozatajni planinar, prosijede brade i brkova, koji će nam u tim prilikama ponuditi spomen-žig, razglednice ili spomen-knjigu Stuba da upišemo svoje dojmove. A svi oni koji ga bolje poznaju pozdravit će ga s poštovanjem i veseljem, susresti ga s radošću i ugodno prozboriti o Stubama, o Francuskim rudnicima ili i o ostalim problemima vezanim za planinu Medvednicu. Ugodan je i drag sugovornik vaš i naš Tomica, "čuvan" Stuba i spomena na njihova graditelja.

Tomislav Jutrović rođen je prije 56 godina. Još kao sarajevski stipendist - tehničar drvene struke - s velikim zanimanjem obilazi bosanske planine. Po povratku u Zagreb ostaje vjeran svom Sljemenu, Samoborskom gorju i svim ostalim hrvatskim planinama. Član je planinarske organizacije od 1955. godine (od svoje 16. godine), kada se učlanjuje u PD Zagreb - Matica. Od 1959. do danas član je PD Zanatlja, gdje je godine 1960. bio među organizatorima speleološkog odsjeka. Iskustvo za taj speleološki rad stekao je kao član speleoloških ekipa Geološkog instituta iz Zagreba prilikom istraživanja krša u području Like, Hrvatskog primorja, Buškog blata i drugdje. U PD Zanatlja bio je više puta član upravnog odbora. Od godine 1988. do 1994. član je Komisije za planinarske puteve HPS i radi na popravku i markiraju Premužičeve staze na Velebitu. Za svoj rad na polju planinarstva nagrađen je raznim društvenim priznanjima, a godine 1981. odlikovan je i zlatnim znakom HPS.

Već 1954. godine pridružuje se mlađoj ekipi Horvatovih pomagača te aktivno prati i pomaže njegov rad na gradnji Stuba i uređivanju izletišta Srnec. Uz to, zajedno s Horvatom otkriva Francuske rudnike ispod skijaške žičare, posjeće pećinu Veternicu i Veliku peć na Rogu i Lipi, te silazi u gotovo sve jame na Medvednici. Tomica je danas jedini od Horvatovih suradnika koji već preko 40 godina neprestano dolazi i brine se o održavanju Stuba na zagorskoj strani Medvednice.

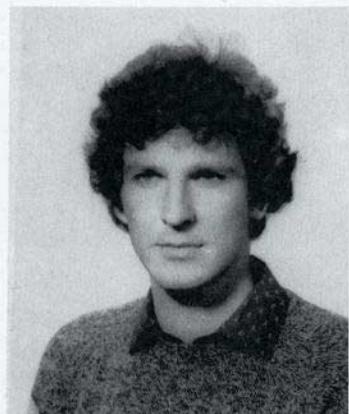
U Jutrovićevu planinarskom dnevniku (vodi ga po uzoru na Horvata) zapisano je da je od preko 1030 posjeta planini Medvednici na samim Stubama bio već 550 puta! Brojka kao znak upornosti i prvrženosti. Svakako moramo poželjeti da ga dobro zdravlje što duže podrži, da se još ne "dodere". Poželimo mu i da svojim do sada objavljenim člancima na stranicama našeg časopisa pridola još neki o usponima s obilazaka brojnih bosanskih, slovenskih i hrvatskih planina.

Vjerujemo da će on, sve dok mu mogućnosti dopuštaju, biti taj koji će stalno paziti da se niti jedna stuba na Horvatovu remek-djelu ne ošteći, te da će zahvaljujući njemu - uz pomoć i ostalih planinara Zagreba, Saveza Hrvatskih i Zagreba - Stube trajati na našoj Medvednici još desetljeća koja se nalaze pred nama. Nadamo se da će se u generaciji mladih pojavit novi Vladimiri i Tomislavi - istinski ljubitelji planina lijepe naše!

Dr. Srećko Božićević

Na skupštini Slavonskog planinarskog saveza održanoj 18. studenoga na Dilj-gori, izabran je jednoglasno za novog predsjednika tog Saveza Krunoslav Hornung iz Belišća. Iako u "dalekoj provinciji" i relativno mlađ, Hornung ima za sobom bogatu planinarsku karijeru, koju nije lako ukratko prikazati. Rođen je u Belišću 12. travnja 1959. godine. Poslije osnovne škole odlazi u Zagrebu na školovanje. Po struci je inžinjer avio-tehnike (elektro-oprema), a radi u Belišću d.d. na održavanju mjerne-regulacijske opreme. Od 1977. godine član je PD "Vihor", a zatim i član "Sutjeske" u Zagrebu. Nakon povratka sa školovanja, 1983. postaje član "Zanatlijе" u Osijeku, a 1994. osniva HPD "Belišće" u Belišću. Također je i član Društva za istraživanje i snimanje krških fenomena od osnutka. Završio je veći broj škola: 1979. speleološku (od 1981. nosi naslov "speleolog"), 1981. planinarsku u organizaciji PSZ u Italiji (St. Vigil), 1982. alpinističku i vodičku školu (od 1985. ima naslov "vodič"), 1986. polaže ronilački tečaj (speleorjenje), 1989. stječe naslov čuvara planinarske prirode, 1994. "markacist". Vodio je planinarske škole i držao predavanja, bio je demonstrator u vodičkoj školi. Održao je oko 40 predavanja uz dijapo- i video-filmove, sudjelovao na orientacijskim takmičenjima (Janko Mišić, Ačkov memorijal, Ponikve itd.). Sudjelovao je na ekspedicijama "Kamensko '84", "Durmitor '86" (jama na Vjetrenium brdima), "Lovćen - Boka '87", "Crno vrilo '88", "Lukina jama '94" i drugim istraživačkim akcijama, uz snimanje dia i video materijala. Sudionik je i snimatelj 1. slavonske visokogorske ekspedicije "Kavkaz '90" i vođa pohoda "Mt. Blanc '95" u organizaciji HPD "Belišće".

Od inozemnih uspona značajni su Naya Kanga (5846 m) u Nepalu, Elbrus (do 5300 m) i Ullu Tau (4200 m)

u Rusiji, Mt. Blanc iz Francuske (dva puta) i Italije, Grossglockner, Dolomiti itd. Od uspona na tuzemnom gorju ističu se zimski pohodi i usponi po Gorskom kotaru (npr. Vihoraškim putom), Bjelolasica, Bijele i Samarske stijene i sl., zimski usponi na Prenj, Triglav, Jalovec. Sudjelovao je na 20 memorijala na Matićpoljani. Od 1977. do 1980. predsjednik je komisije za stručna pitanja u PD "Sutjeska", 1979-1980. pročelnik, a od 1980-1981. arhivar SO PD "Sutjeska", 1982-1983. oružar PD "Vihor", 1987-1995. član upravnog odbora Slavonskog saveza, 1994. osnivač i predsjednik HPD "Belišće" iz Belišća, s od 1995. predsjednik Slavonskog planinarskog saveza.

Dobio je priznanje PD "Sutjeska" 1977, PD "Vihor" 1983, Brončanu značku s hrastovim listom 1986. i Srebrnu značku s hrastovim listom 1991. od PD "Zanatlijе" Osijek, "Dragutin Lerman" za 1994. i spomenicu Slavonskog planinarskog saveza 1995.

Zaštita prirode

● **Zaštitari u Mrkoplju.** Članovi HPD "Bijele stijene" iz Mrkoplja osnovali su gorsku stražu čuvara prirode čiji je pročelnik gospoda Janja Mance. Članovi su još Antun Mance, Goran Horaček, Marijan Mance, Tomislav Cuculić, Branko Blažević-Brana, Justina Medner-Seka, Ljubica i Mario Lakotić, Josipa i Ivan Starčević i Josip Mataja.
(Dr. Ante Starčević)

● **Zaštitari u Delnicama.** Dipl. ing Zoran Majnarić pročelnik je Gorskih straža čuvara prirode HPD "Petebovac" iz Delnica. Njemu su se pridružili dipl. ing.

Miljenko Gašparac, predsjednik društva, dipl. ing. Ivan Pleše-Lukeža i Domagoj Pleše. Tako HPS ima sada pet gorskih straža čuvara prirode. To su još "Martinčak" Karlovac, "Zagreb-Matica" i "Višnjevica" Ravna Gora.
(Dr. Ante Starčević)

● **Male škole za zaštitu prirode.** U suglasnosti s Komisijom za zaštitu prirode HPS, prof. Katarina Krklec je organizirala prvu Malu školu za zaštitu prirode s popularnim programom za zaštitu prirode namijenjenu djeci u osnovnim školama kao planinarskom podmla-

dku. U studenom je završeno ospozobljavanje prve generacije. Program je realiziran u sklopu poruke "Kako senzibilizirati omladinu za zaštitu prirode od posebnog je značenja za budućnost", koja je proglašena u 1996., u Europskoj godini zaštite prirode, i ocjenjuje se kao pozitivan doprinos ospozobljavanju planinarskog podmlatka za zaštitu prirode. Planinarska društva koja žele u 1996. sama organizirati takvu Malu školu u osnovnim školama, mogu se obratiti Komisiji za zaštitu prirode HPS (gdi. Katarini Krklec). (IS)

● **Strategija očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti.** Treća ministarska konferencija "Okoliš za Evropu" održana 23 - 25. listopada u Sofiji (sudjelovalo je i visoko izaslanstvo za Hrvatsku) usvojila je između ostalog i veoma značajan program "Strategija očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti" koji se izvrsno uklapa u naš koncept zaštite planinske prirode. Sve naše velike akcije u 1995. i one koje će se nastaviti u 1996. godini (zaštita Učke, Lisine, Snježnika, Gušlice i doline Lazac, zahtjev za proširenje Nacionalnog parka Risnjak i zaštitu Samoborskog gorja, Žumberka i dr.), kao i poticaji za očuvanje planinske prirode i prirodnog okoliša (program zaštite šuma, prijedlog za zabranu mototrka u zaštićenim i osjetljivim područjima planinske prirode i dr.) se zapravo izvrsno uklapa u taj program. (IS)

● **Akcija za čisti Velebit.** Komisija za zaštitu prirode HPS, HPD Visočica iz Gospića i PD Industrogadnja iz Zagreba pokrenule su akciju za čišćenje srednjeg Velebita od krupnog otpada, posebno u području Ravnog Dabra i Oštarija. Namjera je da se postave kontejneri za smeće, uz pomoć Županije ličko - senjske i grada Gospića i da se osigura odvoz smeća. Smeće bi prikupljali članovi Eko-patrole iz Gospića i drugi planinari i ljubitelji prirode. (IS)

● **Zaštita Samoborskog gorja i Žumberka.** Komisija za zaštitu prirode HPS i planinarska društva poduzet će niz akcija za valorizaciju i zaštitu biološke i krajobrazne raznolikosti planinske prirode Samoborskog gorja i Žumberka, a u suradnji s Državnom upravom za zaštitu

kulturnog i povijesnog nasljeta. Komisija preporuča da se sve akcije u povodu Dana planinske prirode u Hrvatskoj (5. lipnja 1996.) posvete tom zadatku te da se organizira u nedjelju 10. lipnja 1996. Skup planinara i ljubitelja prirode "Slapnica '96". (IS)

● **Zavratnica u opasnosti.** Članovi ekološkog društva "EKO - Senj", koje broji 129 članova, upozoravaju na bezumno devastiranje i uništavanje Zavratnice pokraj Jablanca, koja se nalazi pod zaštitom Republike Hrvatske. To je pravi biser prekrasnog i divljeg romantičnog izgleda, s golin stijenama ružičaste boje i tamno modrog mora. U ljetnim mjesecima tuda se voze gliseri, skija se na vodi, ispušta otpadno ulje s brodova, baca smeće bilo u more ili po obali, lože vatre. "EKO-Senj" je jedino društvo na području Županije ličko-senjske. Očekuje se osnivanje i eko-društva u Otočcu. (Dr. Ante Starčević)

● **Čestitka!** Dvoje maldih suradnika Komisije za zaštitu prirode HPS, Barbara Meničan (poučno-ekološke staze) i Momir Vučinović (eko-patrole) oženili su se 14. listopada u Kastvu. Komisija za zaštitu prirode HPS želi im puno sreće u budućem životu.

● **Obuzdati motoriste u planini.** Komisija za zaštitu prirode HPS je u ime HPS uputila Saboru Republike Hrvatske i Državnoj upravi za zaštitu kulturnog i prirodnog nasljeta (DUZKPN) prijedlog Uredbe o zabrani organiziranja mototrka u zaštićenim i osjetljivim područjima planinske prirode po uzoru na slične uredbe koje su donijele Slovenija i druge europske države. Komisija je prijedlog razradila na temelju usvojenih stajališta Okruglog stola eksperata i predstavnika NVO ● održavanju mototrka na Medvednici (Zagreb, 11. svibnja) i sa Skupa planinara i ljubitelja prirode Učka '95 (Učka 24. rujna). Najugroženije su Medvednica (park prirode) i Lisina (Matulji). Nedavno su DUZKPN i naša Komisija intervenirali zbog devastačije planinske prirode u gorskom zaledu Rijeke što su je počinili njemački motociklisti u režiji Autodroma Rijeka. (IS)

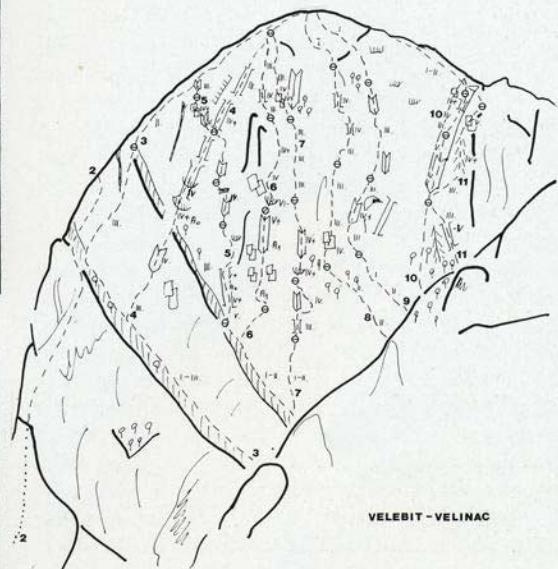
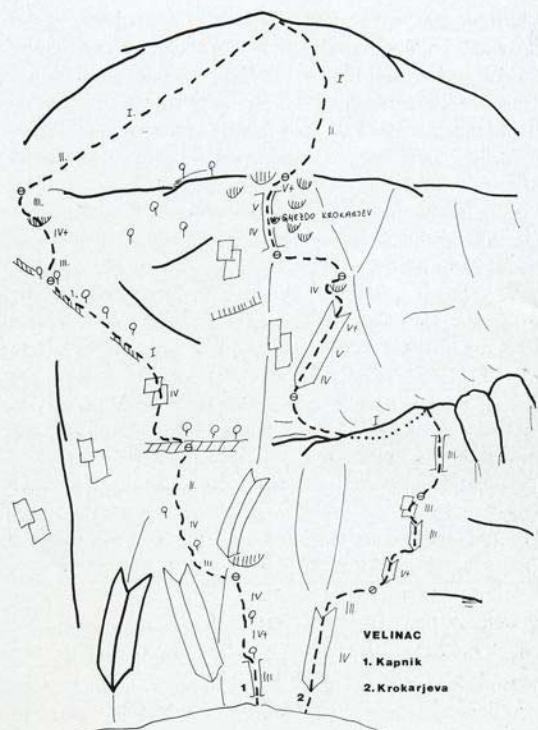
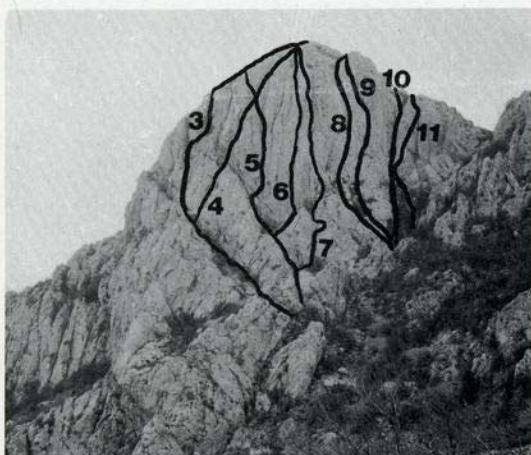
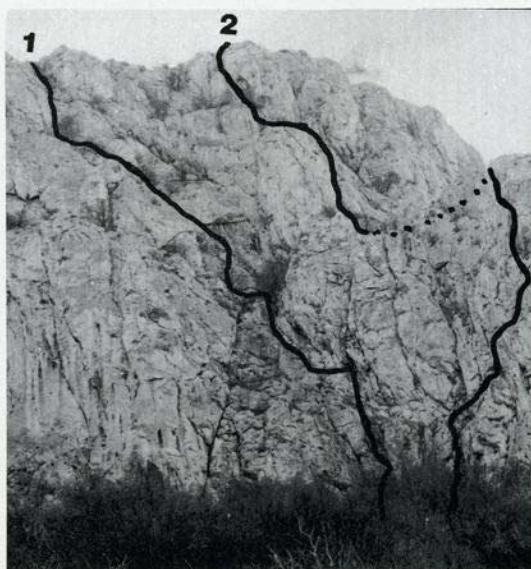
Alpinizam i sportsko penjanje

● Novi usponi u Velincu na Velebitu

1. Kapnik, 29/4-1991, IV+/IV, III, 220 m, 3 h,
Andrej Špiler i Stanko Mihev
2. Krokarjev, 1/5-1991, V+/V, IV, 220 m, 3 h,
Bojan Merc i Stanko Mihev

3. Rampa, 28/4-1991, III/II, 130 m, 1 h
Edi Motaln i Herman Bukovec
4. Kompot, 20/4-1991, IV+Ao/IV, III, 140 m, 1 h
Edi Motaln i Herman Bukovec

5. 503, 20/4-1991, V+Ao/IV, 120 m, 4 h,
Edi Krebs i Andrej Gradišnik
6. Budakov, 30/4-1991, A1, VI-/IV, III, 130 m, 5 h
Andrej Špiler i Stanko Mihev
7. Ogledni, 28/4-1991, IV+, III, 130 m, 2 h,
Andrej Špiler, Edi Krebs,
Andrej Gradišnik i Stanko Mihev
8. Jeglič, 29/4-1991, IV/III, 110 m, 1 h,
Andrej Špiler i Stanko Mihev
9. Poskočni, 30/4-1991, IV+/III, 110 m, 1 i pol h,
Bojan Merc i Andrej Gradišnik
10. Trojka, 1/5-1991, V/IV+, III, 100 m, 1 h,
Edi Krebs, Edi Motaln i Herman Bukovec
11. Mokri, 1/5-1991, V/IV, III, 100 m, 1 h,
Edi Krebs i Andrej Gradišnik
- Priredo: Stanko Mihev, Ravne na Koroškem

● **Penjalište Kalnik.** Poslije Gorskog zrcala na Medvednici i Pokojca, i treće sjevernohrvatsko penjalište, ono na Kalniku, doživljava svoje budenje, zahvaljujući novim smjerovima uređenim ili ispenjanim tijekom 1995. godine, koji su odmah postali vrlo popularni među zagrebačkim penjačima. Prvi moderni smjerovi na Kalniku, već otprije poznatom planinarskom cilju, ali i penjačkom vježbalištu, nastali su krajem osamdesetih.

setih godina na stijeni koja se nalazi unutar same kalničke gradine nastale u XII st. Zasluge za uređivanje prvih smjerova imaju križevački penjači predvodeni Žarkom Kaličaninom te Dankom Petrinom iz Zagreba. Uglavnom je riječ o malo lakšim smjerovima. U posljednje vrijeme popularna je postala prevjesna stijena blizu parkirališta, lijevo od gradine. Tu je već otprije postojalo nekoliko smjerova, dok je prostor za ostale bio ograničen električnim instalacijama. One su nedavno skinute i tako se pojavio lijep dio stijene pogodan za teže uspone. Darko Dular doprinosi svojim smjerom "Triutri" (8+,9-), dok Žarko Kaličanin uređuje dva prekrasna nova zahtjevna smjera koja sam 1995. kao prvi ispenjao (Sanjski 9-, Veronika 9/9+). Tijekom 1995. nastavio sam radove na Kalniku dodavši još nekoliko novih smjerova, a namjeravam preuređiti i one

postojeće kvalitetnim klinovima, kao i uvijek, donira tvrtka "Mea" iz Varaždina. Trenutno na Kalniku postoji preko dvadeset uređenih penjačkih smjerova s rasponom težina od IV do IX+, no to sigurno nije konačan broj jer u stijeni postoji još prostora, a u cijeloj planini ima stijena koje tek treba početi uređivati. Ono što je kod Kalnika zanimljivo za moderne penjače je, osim samog ambijenta i kvalitetnih smjerova, relativna blizina Zagreba, kratak pristup do stijena, pogodnost i za obiteljske izlete s obzirom na prekrasne livade za igru te obližnji planinski dom s mogućnošću noćenja i dobrom ugostiteljskom ponudom domaćih jela. Treba na kraju spomenuti da su ove godine započeli radovi na zaštiti gradine koji uključuju uklanjanje smeća i čišćenje već dobrano zaraštenih zidina i njihova podnožja.

Vijesti

● **Markirati ili "markirati".** Mnogi su planinari, posebno markacisti u nedoumici glede uredivanja planinarskih puteva i staza. Različiti su oblici markacija i njihova gustoća, označavanja raskrižja i putokazne table. Negdje je pravo bogastvo ucertanih oznaka, a drugdje se jedva nazire koja oznaka ili ih uopće nema. Na raskrižjima često vlada prava pometnja, jer se ne vidi pravac dalnjeg kretanja, a putokaznih tabla nema. Negdje su oznake velike, drugdje tako male da se jedva vide. Usuglašavanjem stavova dogovoren je u Komisiji za puteve HPS jedan pristup glede veličine, oblika i načina postavljanja markacija, koji se temelji na našim i europskim iskustvima, prilagođen našim potrebama, stručnosti našeg članstva i ekološkim aspektima. Zatoj u radu vezan je za Domovinski rat, ali je najveći problem neodaziv društava na poziv Komisije za suradnju. Da bi putovi bili jedinstveno uređeni, pristupilo se razgraničenju društava, kako bi se znalo tko održava neki put i napravila kartoteka puteva te tako omogućila izrada točnih karata. Veći dio tog posla je završen, a čekaju se još dogovori društava koja uređuju puteve u Gorskem kotaru. Pritom je važna uloga registriranih markacista u društвima. Neki bi se dugogodišnji markacisti trebali registrirati, a novi bi se markacisti trebali školovati na tečajevima. Dosad je registrirano preko 200 markacista i oni su dobra osnova za budućnost i nada da će se konačno riješiti nedoumice oko svaštarenja u planinama. Tome će pomoći i nedavno tiskan stručni "Priručnik za markaciste", gdje se nude prava rješenja. Zaključak: markirati da, ali "markirati" ne!

● **Fotomagazin ORKA.** Izašao je drugi broj fotomagazina ORKA, popularnog časopisa za znanost, sport i

avanture, veoma zanimljiv za planinare i ljubitelje prirode. Naše čitatelje želimo upozoriti na ove atraktivne članke: Podsjetnik za prijateljstvo s prirodom (Plitvička jezera poslije "Oluje"), Potok divlje OKA (priča Kamačnika), CARNet za INTERNET (popularni prikaz o CARNetu, na koji se osanja i INFO-MREŽA za zaštitu prirode HPS u svom posebnom dijelu Periferne informacije, a koji razrađuje dr. Hrvoje Gold) i prikaz novih planinarskih aktivnosti "S brda u oblake" (paragliding - padobransko jedrenje). Magazin se može dobiti na svakom kiosku. (IS)

● **Koordinacija dalmatinskih planinarskih organizacija.** Na Susretu dalmatinskih planinara na Mosoru 1. listopada sudjelovali su članovi svih planinarskih organizacija iz regije i gosti iz Livna. Organizator je bio HPK "Split". U sklopu Susreta održan je sastanak Koordinacije dalmatinskih planinarskih organizacija. Skupu se obratio i predsjednik HPS Ivica Piljić. O osnivanju regionalnog planinarskog saveza iznesene su brojne primjedbe i dopune na predloženi načrt Statuta budućeg Saveza. Ipak smo se suglasili oko nekoliko važnih pitanja: savez će se zvati Planinarski savez dalmatinskih županija, sjedište će biti u Splitu, u Skupštini će svaka članica biti zastupljena s dva predstavnika. Izvršni odbor će imati pet članova, a predsjednik, dopredsjednik i tajnik Saveza na istim su dužnostima i u Izvršnom odboru. U idućoj godini ponovo su u planu dvije zajedničke manifestacije. Na kraju sastanka predstavljen je "Priručnik iz orientacije" koji je uredio Milan Sunko. (I.T.Marinov)

● **Novo društvo u Zagvozdu.** Dana 8. travnja u zabiokovskom mjestu Zagvozdu utemeljeno je HPD "Sveti

Jure". Društvo okuplja nekoliko desetaka uglavnom mlađih članova. Za predsjednika je izabran Ivica Buljubašić, a za tajnika Mladen Mlikota. Djelatnost HPD "Sveti Jure" bit će pretežno usmjerena na sjevernu stranu Biokova, gdje postoji mogućnost korištenja nekoliko lovačkih kuća. Nadamo se da će se planinarstvo afirmirati i u ovoj do sada neplaninarskoj sredini.

(I.T.Marinov)

● **Vlakom na Bilogoru.** Nakon poduzeća čekanja, već obnovljena pruga Bjelovar - Kloštar ipak je konačno puštena u promet. Pored svih ostalih, ovome će se obradovati i planinari kojima će pristup na Bilogoru i njenom domu biti još brži i kraći. Da bi se došlo do planinarskog doma "Kamenitovac" potrebno je sici na želj. postaji Veliko Trojstvo odakle do doma ima 45 min hoda. Iz Bjelovara vozi vlak sedam puta dnevno u oba smjera. Isto takva veza je i iz Kloštra, koja povezuje slavonsku prugu, a prikladna je i za planinare koji dolaze iz smjera Varaždina. Posebna je atrakcija na ovoj dionici pruge prolazak kroz tunel dužine 360 m, popularno nazvan "bilogske simplon". Informacije o voznom redu mogu se dobiti na želj. postaji Bjelovar - tel. 043/241-263.

(Božidar Vojvoda)

● **Planinarstvo u Popovači.** U rujnu je HPD "Jelengrad" iz Kutine osnovalo podružnicu u Popovači. Za pročelnika je jednoglasno izabran Ladislav Jurinjak. Podružnica ima 30 članova.

● **Mosoraši na Plitvicama.** HPD "Mosor" iz Splita, koje ove godine slavi 70 godina postojanja, organiziralo je preko svoje Planinarske sekcije izlet na Plitvička jezera 14. i 15. listopada. Odaziv je bio tako velik da je u subotu popunjeno jedan, a u nedjelju još tri autobusa, dakle, oko 200 ljudi.

● **Prodajem** 25 uvezanih godišta "Naših planina" (od 1956.) za 1000 kuna i 25 evezanih godišta "Planinskog vestnika" (od 1954.) za 1000 kuna. Tel. 01/417-002 popodne.

● **Iz HPD "Biokovo" Makarska.** Naši mlađi planinari Dragan Antunović i Miloš Palija završili su uspješno Ljetnu školu vodiča HPS na Velebitu. Čestitamo im sa željom za uspješan razvoj. I ove je godine na Biokovu obavljen obilježavanje Sv. Jure hodočašćem i pohodom vjernika i planinara, uoči blagdana, 29. srpnja. U crkvi Sv.Jure, na istoimenom najvišem vrhu, obavljen je ceremonijal. Slabo vrijeme, i zato manje svijeta sa zagorske i primorske strane Biokova nego prošle godine. Jelom i pićem i drugim uslugama posjetitelje je služila Agencija BAH (Biokovo Active Holiday). Na poticaj planinara Gorkog Staničića, devenitorica makarskih i baškovoških planinara, ugodnim je autobusom uz jeftinu cijenu posjetila Velebit. U polasku preko Knina i Like do Doma Zavižan, u po-

vratku primorskim dijelom preko otoka Paga (s Novom i kupanjem). Na Velebitu su išli Premužićevom stazom do Rossijeve kolibe, pa stazom "po sto puta gori-doli" ka Malom Rajincu, s povratkom na Zavižan. Napojeni ljepotama Velebita te slasnim dodacima "kuhara" Mate i "sočnim" upadicama Dušanke, obje noći s "tonom smjeha", nikada neće zaboraviti: Gordana, Zoja, Neda, Dušanka, Vedrana, Ruža te Gorki, Mate i Ivo. Dana 10. listopada desetorica planinara sudjeluje na Susretu planinara Dalmacije na Mosoru. Nakon više godina, Društvo je putem BAH-a, uz pomoć Poglavarsvta i prihodima iznajmljene "Kuće pod Jurom", organiziralo velik planinarski izlet od 6. do 8. listopada u Gorski kotar sa 49 sudionika, a u sklopu ciklusa "Ljepote lijepe naše". Obišli su Zeleni Vir, Vražiji prolaz, Špilju Lokvarku, Risnjak, Snježnik i Platak. Najstarija Vjeka Vilović i Davor Visković, a najmlađa 7-godišnja sekha Jelena, s malo starijim braćom Goranom Ercegom. Predsjednik Društva i vodič puta Drago Erceg, uz sva zadovoljstva koja su mu svi iskazali, bilježi i drag podatak: sedmorica novih članova Društva. Našu novu transverzalu u spomen na velikog zasluznika, svećenika i znanstvenika, nazvanu PEP (Poučni ekološki put) "Dr. fra Jure Radić" s 15 KT (8 na Primorju od Baške Vode do Makarske - Kotišine i 7 na srednjem dijelu Biokova), do sada je prošlo samo 12 planinara. Malo, ali se nadamo da će u boljim vremenima mnogi planinari pohrliti da osjete i duhovne poruke ovog Puta. U ime HPD "Biokovo" bio je na predstavljanju knjige splitskog planinara prof. Milana Sunka "Pripovijed iz orijentacije" u Splitu 19. listopada Ivo Puharić. Čestitao je piscu s porukom: Dao si nam divnu, korisnu i poučnu knjigu, uživajmo uz nju po planinama mile nam Kroatice!

(Ivo Puharić)

● **Novo sklonište na Mosoru.** Dom "Umberto Girometta" na Mosoru i šumska oaza na Ljuvaču postali su pretijesni za sve one koji tu žele uz pjesmu i igru provesti nezaboravne trenutke. Omiljeni kutak mlade generacije, ali ne izostaju ni stariji, bio omanji prostor oko kamenog malog zdjala istočno od Doma. Ta je kućica postala ne samo premala za sve one koji bi je rado koristili, već je i dotrajala. Pored ognjišta u samoj kućici nicala su nova ognjišta, uz njene zidove.

Obilježavajući svoju 70. godišnjicu, HPD "Mosor" je postavio sebi zadatak da proširi i obnovi ovo omiljeno zdanje mlađih planinara, a donekle i lovaca. Sklonište je najprije porušeno, ali je već danas novo i u proširenu obliku pod krovom. Potreban materijal za gradnju nabavljen je uz materijalnu pomoć Općine, Županije i privatnih trgovina, pa su radovi brzo napredovali. Dovoz materijala do Gornjeg Sitna nije predstavljao problem, ali je dalje prema Ljuvaču bogme trebalo savinuti leđa pod teretom. Po poznatim stazama i teškim zamorom mnogo je članova prenijelo gomile raznog materijala. Organizirana je i akcija prenošenja "svatko po jednu ciglu" i ona je uspjela iznad očekivanja.

Prisustvovao joj je i župan Splitsko-dalmatinske županije gospodin Kruso Peronja. Osim članova HPD "Mosor" sudjelovalo je i HPD "Ante Bedalov" iz Kaštel Kambelovca. Nevrijeme ili južina (koja izaziva dalmatinsku "fjaku") nisu omeli radove a niti sprječili planinare pri prijenosu. Mnogo se aktivista istaklo. Kućica je tako izgrađena trudom i znojem planinara i, potrebno je naglasiti, prijatelja prirode. Gradeći ovaj planinarski objekt utrošili su mnogo vremena i truda Miljenko Kriška, Bogumil Medić, Gojko Fili, zidar Marin Banovac i mnogi drugi.

Konačno je sklonište pod krovom i uskoro će biti spremno da ugosti prve posjetitelje. Ognjište, kameni stol, klupe su tu, a i struja će ubrzo zasvijetliti. Sklonište će kao depandansa doma "Umberto Girometta" uvelike rasteretiti dom prilikom većih posjeta i masovnijih izleta. Radost mlađih bit će golema jer će slobodniji i sadržajnije bogatiti svoj boravak u prirodi, a njihova će svirka i pjesma biti raspjevanje. Vrijednost objekta je i u tome što će tu izletnici i lovci preko tjedna, prolazeći Ljuvačom, naći zaklon, a po potrebi i prenoćište. Dakle, izgradnja novog skloništa na Ljuvaču u svakom je pogledu pun pogodak i velik doprinos proslavi 70. godišnjice "Mosora". Hvala svima koji su omogućili njegovu izgradnju. (Bogumil Medić)

● **Roditelji poginulih branitelja na Biokovu.** Pored posjeta Povljji na otoku Braču, Medugorju i Herceg-Bosni, Makarskoj i Baškom Polju, osmorica roditelja poginulih branitelja Domovinskog rata Republike Hrvatske uputila se 10. rujna na Biokovo do TV-odrašilača Sveti Jure (1762 m), gdje su bili nakratko gosti. Vidici na sve strane vrlo dobri. Navratili su do planinarskog doma "Ravlić" (1596 m), gdje su zatekli dežurne planinare koji su ih primjereno prihvatali. Dom i okoliš vrlo uredni i čisti. Usput su navratili i na Vošac, gdje su zatekli zatvoren dom. (Josip Sakoman)

● **XXIX "Trofej Torpedo"** održan je 11. lipnja na Platku u organizaciji PD "Torpedo" Rijeka. Orientacijsko trčanje bodovano je za Kup Hrvatske. Nastupilo je 111 natjecatelja iz svih klubova Hrvatske. Nažalost, gusta magla i kiša dosta su omeli takmičenje, ipak sve je proteklo u redu. Stazu je postavio Zoran Lazić, a poslove na startu i cilju, pored Zorana Lazića obavili su Marko Pupić, Sanjin Blažević, Dražen Štifter, Zdravko Lazić i Vojko Paškvan. U elitnim kategorijama pobjedili su Tomislav Kaniški kod muškaraca te Dunja Uročić kod žena, oboje članovi POK-a "Maksimir" iz Zagreba. Ekipni pobjednik je PD "Vihor" Zagreb. Istovremeno je održano i Kadetsko prvenstvo Hrvatske. Kod starijih kadeta pobjedio je Goran Rihter (PD "Vihor" Zagreb), kod mlađih Kristijan Stanić (PD "Japetić" Samobor), kod starijih kadetkinja Jelena Telišman (PD "Japetić"), kod mlađih Ana Ješovnik (POK "Jelen"). Prijelazni "Trofej Torpedo" za juniore u trajno vlasništvo osvojili su juniori PD "Vihor", a kod

juniorki POK "Jelen". Na kraju odajemo zahvalnost odjelu za šport Grada Rijeke, OPS Rijeka na razumijevanju i financijskoj pomoći te Ivici Lukačiću, kontroloru KO HPS. (Miljenko Pavešić)

● **Zavižan - mjesto koje klinci tek moraju otkriti.** Sunčana je i vedra, pomalo vjetrovita subota 7. listopada na Zavižanu. Skupina djece, učenika OŠ "Ivan Goran Kovačić" i njihov profesor zemljopisa Milan Vareško u pratinji članova PDS "Velebit" odlučila je upoznati ljepote ovoga jedinstvenog mesta. Na domu, kao i uvijek, nasmijani, vedri i susretljivi, već legendarni domaćini Ante i Drago Vukušić. Nakon kratkog upoznavanja i čašice soka, najveće zanimanje djece buduju meteorološka stanica i sve one "sitnice" koji se ondje mogu naći. Gospodin Drago je ubrzao u akciju, kratka lekcija iz osnova meteorologije započinje. Ništa manju pažnju ne pobuduje ni Zavižanska kosa, čini se kao mjesto stvoreno za igru tipa "lopova i pandura", a klinci (učenici 6. razreda) neumorno trče gore-dolje uživajući na snažnoj velebitskoj buri. Na redu je botanički vrt, o kojem su već podosta čuli. Ipak, dubina ponikve Modrića doca plijeni njihovu pažnju. Svi zapitkuju gdje je Degenia velebitica? Na žalost, ne nalazimo je, no bit će još prilika, i ovi mali, budući planinari, sigurno će poželjeti još koji vikend na ovom predivnom mjestu koje je, vjerujem, i za ovaj dan i pol postalo dio njih. (Lidija Vrečar)

● **Tečaj za markaciste za zagrebačka i okolna druge** održan je drugi put 21. i 22. listopada, teoretski u prostorijama HPD "Zagreb-Matica", a praktički obnovom planinarskog puta na Medvednici od Markuševačke Trnave do Gorščice. Tečaj je prošlo 15 polaznika, a vodili su ga instruktori markacista Zdenko Kristijan, Mladen Grubanović, Ladislav Janeš i Tomislav Pavlin.

● **Kalendar Velebit '96.** U izdanju časopisa "Ekološki glasnik" iz tiska je izašao kalendar za 1996. god., posvećen VELEBITU. Kalendar je formata 42 x 60 cm, s 13 listova. Ima 50 kolorfotografija, od toga 13 velikih (36 x 30 cm). Tiskan je na lijepom papiru. Cijena mu je samo 25,00 kn. Može se naručiti u HPS-u ili kod izdavača "Ekološkog glasnika" na tel. 01/734-058. Naklada je ograničena.

Sadržaj godišta

ČLANCI

Aleksić Nikola: Proslava je završena	216
Aleksić Nikola: Uskrs na Zavižanu	144
Aleraj Borislav: Penjačke novosti s Velikog Kozjaka	350
Aleraj Borislav: Krpelji i planinari	299
Aleraj Borislav: U stijeni Vidove gore	322
Aleraj Borislav: Stijenama Velikog Kozjaka .	138
Baričević Tomislav: "Vrh" crkve na vrhu Velebita	65
Berljak Darko: Himalajske ekspedicije	340
Berljak Darko: Aleksandar Veliki prvi se korstio i penjačkom opremom	43
Berljak Darko: Tragom snova na Tirkiznu Božicu	305
Berljak Darko: U Nepalu voze lijevom stranom	71
Berljak Darko: Umjetnost srednjeg puta	97
Berljak Darko: Zašto je HPS osnovao svoje poduzeće	49
Bjedov Boris: Računalna obrada planinarskih podataka	80
Božić Vlado: "Lukina jama '95"	327
Božić Vlado: Ispitivanje korodiranih karabinera	51
Božić Vlado: Ispitivanje užeta i zamki zaprljanih bojama	77
Božić Vlado: Nezgode na istraživanju Lukine Jame	20
Božić Vlado: Nezgode pri istraživanju Lukine jame na Velebitu 1994. godine	46
Božić Vlado: U podzemlju Limburga	356
Božičević dr. Srećko: Božićne jaslice na Sljemenu	14
Božičević dr. Srećko: Planinar Vladimir Horvat i karikatura	112
Božičević dr. Srećko: Ponovo na Plitvicama .	273
Čaplar Alan: Pronašli smo pravi put	220
Čujić Boris: Pravovjerni plesači i heretici .	323
Ćosić Predrag i Fliss Mladen: Ekspedicija "Brac '95"	318
Dolovski Milan: Bonattijevim smjerom na Petit Dru	286
Duričić Tatjana: "Priroda je u malom velika".	317
Eržišnik E.: Na planinčah	215
Fliss Mladen: Veselo kroz Istru	165

Gašpar Leopold: Himne pretočene u spletovе riječi	54
Gros Čedomil: Simboli za planinarske djelatnosti	218
Grubač Jordanka: Na oslobođenoj Promini .	275
Hrmo Ivica: Bilogorom i Podravinom	214
I.B.: Izložba "120. obljetnice hrvatskog planinarstva" u Samoboru	263
Ivančić Jasminka: Dinara je opet naša	274
Jagačić Tomislav: Dvije crkvice na jednom brijezu	354
Jagačić Tomislav: Kamen u naprtnjači i 40 godina poslijе	39
Jagačić Tomislav: Planinarski ormarići	210
Jagačić Tomislav: Planinarski vagon	258
Jagačić Tomislav: Planinarsko Valentino u Moslavini	133
Jagarić Vladimir: Žumberačka kronika	254
Jagarić Vladimir: Gajev kamen u Plešivičkoj gori	170
Jagarić Vladimir: Hotel "Braća Horvat" na samoborskoj Plešivici	41
Jagarić Vladimir: Kako sačuvati arhivsku građu	78
Jagarić Vladimir: Planinarstvo u Stojdragi .	293
Jagarić Vladimir: Sopotska mlinarica	253
Janeš Ladislav: 45 godina PD HPT "Sljeme" .	226
Janeš Ladislav: Dođite na Seravski vrh u Velebitu	10
Juras Ante: Deset godina HPD "Kamenar" Šibenik	150
Juras Ante: Planinarske fotografije	15
Josipa Pejše	15
Juras Ante: Planinarsko slavlje na obroncima Žabe	276
Kantura Želimir: Silaz s Goršćice preko Židovskog zdenca	116
Kleklin Jadranka: Visoki Atlas - Maroko '94 .	7
Kopić Jakša: Prva šumska učionica na Medvednici	251
Kostanjevac Petra: Žumberak ili raj apsolutnoga	178
Kristijan Zdenko: Novosti u Samoborskem gorju	86
Lemić Ana: Jedna zaboravljena fotografija .	131
Lemić Ana: Starom Terezijanskom cestom na Velebit	67

Majetić Goran: Pireneji	103
Marjanović Ivica: Bijela priča	168
Marinov I.T.: Sedamdeset ti je godina tek	329
Mataić Ivica: Poslije 95 godina opet na Lonjskom polju	279
Matišin Željko Antun: U Karnijskim Alpama	37
Messner Reinhold: U biti sam jako strašljiv	75
Nekvapil Nenad: Sedamdeset godina HPD "Bilogora"	120
Noršić Mladen: Planinarski muzej u Samoboru - da ili ne?	296
Oštrić Vlatko: Ponovno otočka planinarska kuća na hrvatskom Jadranu	206
Pap Zlatko: Dan kada se stvarao svijet	290
Pavešić Miljenko: Od Djekojačke gore do Vrbnika nad morem	174
Pavešić Miljenko: Planinari na kninskoj tvrdavi ..	310
Pavešić Miljenko: Strehom otoka Krka	12
Pavlin Tomislav: Gospa od Rujna - velebitsko svetište	314
Petričević Smilja: Poljička planina	6
Petričević Smilja: Put Vile Mosorske	204
Petričević Smilja: Rašeljka	245
Petričević Smilja: Sablasti na Kozjaku	312
Petrin Danko: Himalajski let	337
Petrov Ivana: Priča o Kozjaku	162
Piljić Ivica: Športsko penjanje u Hrvatskoj 1994. godine	53
Piljić Ivica: U Splitu osnovano Svjetsko športsko-penjačko vijeće	23
Poljak dr. Željko: Današnje planinarstvo pred korjenitim promjenama	33
Poljak dr. Željko: HPD-ova baština	242
Poljak dr. Željko: Prije 120 godina : prva "laznja".	129
Poljak dr. Željko: Stogodišnja borba za zaštitu Medvednica	10,148,197
Poljak dr. Željko: XVIII. redovna skupština HPS ..	193
Poljak dr. Željko: Zavrzlame s riječkim obljetcnicama	83
Posarić Juraj: Zagrebačka podzemna scena	18
Reka Purko: Kako smo postali poluvodiči	259
Sablek dr. Tomislav: Safari po Islandu	146
Savić Stjepan: Na Mont Blanc s talijanske strane ..	325
Smerce prof. Mira: Štef s Ivančice	132
Stanković Branka i Slavko: Dojmovi iz Bergamskih Alpa	140
Starčević dr. Ante: Mrkopaljski planinarski put ..	288
Starčević dr. Ante: Od Slavetića do Tihocaja ..	114
Starčević dr. Ante: Prije sedamdeset godina na Okiću	121
Stella Dario: Planinarstvo na prigodnim žigovima ..	25
Sušac Martin: Na skupnom ležištu	248
Sušac Martin: Silazak s Ivančice	172
Šincek prof. Mira: Pokisli na Margartu	166
Šincek prof. Mira: Priča o jezeru u planini	280
Štibrić Josipa: Rododendron na Sljemenu	252
Tomerlin Slavko: Čudni doživljaji	209
Tomerlin Slavko: More i planine istodobno	136
Tomerlin Slavko: Novi put na Vratarski kuk kroz Rožanske kukove	255
Trošelj Drago: Osmijeh za Norvešku	346
Uročić Milivoj: Posjet jami Rašpor u Istri	212
Vidović Krešimir: U Visokim Tatrama	223
Vukušić Ante: Moj Brno	11
Vukušić Ante: Tri planinarske priče	100
Vukušić Danijel: U opustjelim Dabrima i dulibama	284
Zubović Valter: Trideset i dva sata u Bridu Klina ..	292
- Iz albuma Tomislava Markovića	176
- U Japanu planinare i starci	261
- Zemlje članice UIAA	89
IZ HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA	
Adresar planinarskih društava u Hrvatskoj	183
Gdje planinariti ovoga ljeta	108
18. skupština izabrala nove čelnici	161
Godišnja priznanja najboljima	2
Prva hrvatska himalajska ekspedicija "Cho Oyu '95" krenula na put	241
Hrvatski planinarski savez u 1994. godini	3
Videoteka Hrvatskog planinarskog saveza za str.	96
XVIII. redovna skupština (zapisnik)	193
VIJESTI I KRAĆI PRILOZI	
Alpinizam i sportsko penjanje	59,333,362
Gorska služba spašavanja	233
In memoriam	121,153,230,165,332,358
Kalendar akcija	95,128,158
Novim i nepoznatim stazama	27,114,186,228,264,301,334
Obljetnice	60,120,121,150,226,258,329
Orijentacijski sport	61,227
Planinarski savez Zagreba	5
Planinarstvo u tisku ..	29,61,88,124,153,234,267,333
Prijedlozi i mišljenja	56,125
Speleologija	124,155,233,333,359
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	29,61,88,124,153,234,267,333.
Uredništvo: Poruke (omot br. 1)	
Vijesti ..	30,62,92,125,155,190,235,269,303,335,364
Zaštitaprirode	26,57,91,123,154,189,231,268,302,331,361

Pretplata u 1996. godini 80 kuna

- o Nadamo se da su čitatelji u 1995. godini bili zadovoljni sa časopisom. Postigli smo ono što ni optimisti nisu očekivali: "Hrvatski planinar" je izlazio ne samo redovito kao mjeseca, nego je i na vrijeme stizao do svojih pretplatnika, što u sadašnjim prilikama postiže rijetko koji časopis. Zbog takva ubrzana izdavanja, dakako, lakše nam izbjegne poneka pogreška ili "tip-feler". Trudit ćemo se da ih iduće godine bude što manje.
- o Izdavač je u 1995. godini imao gubitak zbog uzastopnih i nenajavljenih poskupljenja poštanskih troškova. Da tih poskupljenja nije bilo, prihodi bi pokrili rashode. Očekivani porast broja pretplatnika, čime bi se pojeftinilo tiskanje, nije se ostvario, pa smo primorani na malo povišenje preplate u 1996. godini.
- o Kao i prošle godine, moguća je pretplata u dvije rate po 45 kuna.
- o Na uplatnici koja je priložena ovom broju bezuvjetno upišite u rubrici "Poziva na broj" svoj pretplatnički broj (naći ćete ga uz svoju adresu na omotu). Bez toga broja postoji opasnost da se preplata izgubi, jer banka ne posluje na temelju imena pretplatnika, nego na temelju tog broja.
- o Budući da časopis ne dobiva nikakve dotacije, nego se financira iz preplate, tiskamo samo toliko brojeva koliko je pretplatnika (uz malu rezervu). Zato molimo da preplatu pošaljete do konca siječnja 1996. Nakon toga roka dužnicima obustavljamo slanje časopisa, a nakon zakašnjele uplate ne jamčimo da će biti na skladištu ranijih brojeva.
- o Važno! Posljednjih godina velik je broj ulica promijenio ime, pa nam u vlastitom interesu javite točan naziv svoje ulice. Velik nam se broj primjeraka vraća upravo zbog toga razloga s obrazloženjem pošte: "Ne postoji!"
- o I na kraju, toplo preporučamo svim čitateljima da pokušaju naći bar po jednog novog pretplatnika među svojim priateljima i znancima. Solidna pretplatnička mreža najbolja je garantija za redovno izlaženje i kvalitetno tiskanje.

Sretan Božić i Nova godina

Uredništvo i izdavač

Članske markice u 1996. godini

Cijene markica ostaju nepromijenjene i iznose:

20 kuna za odrasle (seniore)

10 kuna za mladež i umirovljenike.

U cijenu markice uključeno je osiguranje za slučaj nesreće.

Društva mogu naručiti markice već koncem 1995. godine

CHROMOS
Tvornica grafičkih boja

CHROMOS
Printing Ink factory

Za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomoćna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke lakove,
- po željama kupaca izradujemo boje i primjese.

Za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasićenih poliestera,
- boje za bojenje gume.

Zagrebačka 30, 41430 Samobor
Telefon: 041/ 782-122

Telefax 041/ 782-430
Telex: 21717 chrom rh